

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

SANCTI|| IOANNIS|| DAMASCENI OPERA,||

Johannes <Damascenus>

Parisiis, 1577

Aduersus Manichæos dialogus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71880](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71880)

- A** selecti) Hoc de suo addit interpres, vt quid apotactici vox significet, ostendat. Verum eam parum commodè exponit. Apotactici enim huiusmodi hæretici dicebantur ἀπό τῆ ἀποτάξεως. i. propterea quod hoc ab ipsis exigebatur, vt omnibus facultatibus renunciarēt. φυλάσσεται γὰρ παρ' αὐτοῖς, vt docet Epiphanius hæres. 61. τὸ μὴδὲν κεκτῆσθαι. i. hoc apud eos obseruatur, vt nemo aliquid possideat. 9. & verbum enunciari) καὶ τὸν λόγον ἀποφῆρασθαι, vel ἀποφορηθῆναι (sic enim in Græco haberi existimo.) i. Verbum non per se consistens esse (quod Græci dicunt ἐνυπόστατον) sed tanquam ἐνυπόστατον quiddā duntaxat proferri: quemadmodum sermo noster à mente profertur. Eodémq; modo exponendum est verbū enunciatiuum paulò post in hæresi Paulini. 10. per actionem improprie creatum) ἐνεργεῖαι enim (hoc est vim quandam & operationem) eum esse dicebant, ac non per se consistere. 11. qui etiam nunc tentat vitam) Vel hæc verba ab aliquo assuta sunt (qui ea fortasse ab Epiphanio accepit. nam is hæresi 76. quæ est aduersus Arianos, de eo loquens, his verbis vtitur, δὲ καὶ δὲυρο ζῆ ἐν σαρκί, καὶ περίεπ τῶ βίῳ) vel per Ariū hoc loco **B** Arii errorem intelligi necesse est. Alioqui enim, quo tantè modo Arius, qui Epiphaniij tempore prouecta iam admodum ætate erat, vsque ad Damasceni tēpora vitam propagare potuisset? 12. metu regis) βασιλεὺς hoc loco imperator potius verti debet. Constantiū enim imperatorem intelligit Damascenus. 13. Collyriani) Collyridiani legendum est, quemadmodum & versu sequenti. 14. tortam panis) In vtraque Basiliensi editione corruptè totam legebatur. Pro quo tortam substitui. 15. verbis acerbitate) Legendum hoc loco censo, vel acerbitate. 16. nōsque qui coniugij) Pro, nōsque, eōsque restituendū esse, sensus ostendit. 17. tamen gubernationis) ἀρχονομίας hic in Græco esse suspicor, quod ἐναρμόσπισιν. i. humanitatem à Christo susceptam Theodorus interpretatur. 18. Agnocyta) Agnocyta legendum esse patet ex eo quod sequitur.

C

D. IOAN. DAMASCENI
ADVERSUS MANICHÆOS
DIALOGVS.

Interlocutores, ORTHODOXVS & MANICHÆVS.

- D** Cum Græcum hunc Dialogum manuscriptum, ab illustrissimo Cardinali Sirleto ad me missum, iam pridem accepissem, eumque cum illo, qui Basilea postea excusus est, contulissem, eos, etiam in plerisque mendosis locis, ita concordēs reperi, vt prorsus existimem, vel Basiliensem ex Cardinalis manuscripto, vel utrumque ab alio quodam transcriptum fuisse. Vtunque sit, elegans & arguta atque eruditus est hæc disputatio, dignaque pluri, quæ Damasceni nomen præferat: nisi fortasse illud, de quo à nobis schol. 13. aliquid annotatum est, quominus et Dialogus hic ascribatur, impedimento sit. Quæ tamen de re penes doctiores iudicium esto.

ORTHODOXVS.

E **V**ONIAM mutua disputationis causa congressi sumus, quaero ex te, quidnam illud sit, quod nobis in hac disputatione proponatur. **MANICH.** Vt fidei doctrinam excutiamus: quod verum à nobis inueniatur. **ORTHOD.** Vero falsumne aduerfatur? **MANI.** Prorsus. **ORTH.** Quid ita? **MAN.** Quoniam verum eorum, quæ sunt, est cognitio: falsum autem, eius quod non est. **ORTH.** Haud rectè respondisti. Nam verum quidem eorum quæ sunt est: at falsum eius quod non sit, haudquaquam cognitio est. Quod enim non est, ne cognosci quidem potest. **MAN.** Quidnam ergo falsum est? **ORTH.** Eorum quæ sunt ignoratio. **MAN.** Rectè dixisti. **ORTH.** Si igitur verum eorum, quæ sunt, cognitio est, falsum autem, eius quod est, inscitia, dic quaeso, cognitio habitusne est? **MAN.** Est planè. **ORTH.** Si cognitio habitus est, ignoratio herclè priuatio erit. **MAN.** Imò ignoratio quoque habitus est.

Kkk iij

ORTH. Quid est ignorantio? MAN. Cognitionē non habere. ORTH. Particula F
 hæc, nō, priuationē in ne, an affirmationē & habitū significat? MAN. Priuationē.
 ORTH. Non ens igitur an nō id dicimus, quod essentia capet? MAN. Sanē. ORTH.
 Ergo cū ignorantio nihil aliud sit, quā cognitionē nō habere, particula autē
 ista, non, priuatiua sit, sequitur ignorantē priuationē esse, nō habitum. MAN.
 Bellē dixisti. ORTH. Cū igitur veritas cognitio sit, habitus quoque scilicet e-
 rit: eodem quæ modo cū falsum ignorantio sit, non est dubium quin priuatio-
 nis rationem obtineat. Sic quæ verum habitus erit, falsum priuatio: ac verum qui-
 dē ens, falsum autem non ens. MAN. Ita sanē. ORTH. Agē, malum falsitas
 ne an veritas est? MAN. Falsitas. ORTH. Ergo malum non est, sed priuationis
 rationem habet, nec omninō est: &, quemadmodum priuatio habitui, sic bono G
 opponitur. Verū ad institutum redeamus. MAN. Redeamus sanē. ORTH.
 Vnumne rerū principium esse ais, an duo? MAN. Duo, vnum bonū, alterum malū.
 Ac bonum quidem arborem bonam appello, quæque bonum omne contineat,
 & efficiat, nec fructū malum edere queat: malum autem tenebras, corruptionem,
 malam arborem, quæque mali omnis ac vitij sit efficiens, nec fructum bonum af-
 ferre queat. ORTH. Quicquāne inter hæc duo principia cōmercij est, necne?
 MAN. Nihil prorsus inter ea commune est, sed alterum alteri contrarium est &
 inimicum. ORTH. Alterūne in altero, aut alterum cum altero sunt, an verō
 distincta? MAN. Distincta primū erant, atque vtrumque suis finibus se tenebat.
 ORTH. Quonam igitur modo nunc inter se mixta sunt? MAN. Bonus in loco H
 suo in omni bonitate ac beatitudine versabatur. Materia autē, hoc est malū, per
 multa secula nec vitæ, nec motus particeps fuit, sed fœda ac deformis caligo, &
 sensus expers. Postea autem materia secum ipsa seditionem exercuit, ipsūque fru-
 ctus prælio inter se decertarunt. Cūque alij fugerent, alij insequerentur, ad lucis
 fines peruenerunt, eamque conspicientes, pulchritudinis ipsius cupiditate capti
 sunt, pugnandi quæ inter se finem fecerunt: cōsentientibusque animis lucem ado-
 riri instituerunt. Quamobrem cū bonus ille potestatem luci subsidio misisset,
 conferto prælio tenebrarum principes lucis partem comederunt. Bonus quippè
 potestatem illam sibi eripi passus est: illud scilicet veritas, ne loco suo illi poti-
 rentur. Hoc autem ea ratione fecit, vt per eam partem, quam tradiderat, imperium
 in malum obtineret. Sic quæ boni & mali commixtio concretioque exiit. Ete- I
 nim ex boni parte animæ, ex vitij essentia, corpora orta sunt. ORTH. Mane quæ-
 so, atque hæc vnā consideremus. MAN. Consideremus sanē. ORTH. Principium
 quot modis vsurpatur? MAN. Dic ipse. ORTH. Anarchum quidē id est, quod
 principium non habuit. APXIS autem, id est principij vocabulum, æquiuocum
 est. Multas enim significationes habet. Nam & de tempore principium dicitur:
 quemadmodum & Solis ortum diei principium, itēque anni principium dici-
 mus. Et rursus de locis principium dicimus, vt principium viæ, & paradysum flu-
 minis Phison principium dicimus. Quin principium quoque ratione dignitatis
 ac potentia dicitur: velut regem, eorum quibus præest, principium dicimus. Ad-
 hæc principium dicitur, quod naturā prius est, vt in numero. Etenim si duo sint, K
 vnum quoque necessariō erit: vnum autem si sit, non item duo vt sint necesse est.
 Erunt quippè duo vnum & vnum: Vnum autem duo non sunt. Ita fit, vt vnum
 duorum principium dicatur. Principium insuper de ordine quoque dicitur.
 Vt prima dignitas Lector est, deinde Subdiaconus, post Diaconus, tum Presby-
 ter, atque ita demum Episcopus dicitur. Denique principium de causa etiā vs-
 surpatur, id quæ causa naturalis est, vt causa filij pater
 est. Aut efficiens, vt rei condita principium est conditor. Aut imitans, vt
 imaginis principium est id à quo imago ducitur. Cū igitur tot modis prin-
 cipij vox sumatur, id demum verè ἀρχον, hoc est principij expers, dici-
 tur, in quod nullum horum principiorum cadit. Quonam igitur modo duo
 principia esse ais, quæ principio careant? MAN. Omnibus nimirum modis.
 Etenim

Malū bono
 opponitur
 ut priuatiua
 habitui.

Manicheo-
 rum dogma
 de princi-
 piis.

ἀρχὴ plures
 significatio-
 nes habet.

- A** 2. Etenim hac demum ratione sine principio erunt. **ORTH.** At in caput tuum mentitus es: cumque à falso exorsus sis, improbum quoque finē habebis. **MAN.** Quī tandem? **ORTH.** Quoniam cum duo dixisti, à numero incœpisti. Binarium autem principium haud est. Binarij siquidem aliud principium est, nempe vnitas. Quare cum de principio verba facis, vnum principium dicas necesse est, quò perfectum principium sit. Vnitas enim binarij principium sua natura est. Quamobrem, si duo principia sunt, vbinam principium illud erit, quod naturā prius est, hoc est vnitas? **MAN.** At qui tu quoque tres personas dicis. Quid igitur est, cur ab vnitate incipiendum esse dicas? **ORTH.** Etsi tres personas dico, tamen principium vnum esse aio. Pater enim Filij ac Spiritus sancti principium est, non quidem temporis, sed causæ ratione. Siquidem & Filius & Spiritus sanctus ex Patre sunt, non tamen post Patrem. Quemadmodum enim lumen ex igne oritur, nec tamen ignis lumen tempore antecedit (neque enim fieri potest vt ignis luce careat) verum ignis luminis illius, quod ex se oritur, principium atque causa est: eodem modo Pater quoque Verbi ac Spiritus sancti principium & causa est (nam & Verbum & Spiritus ex Patre sunt) nec tamen tempore iis antiquior est, neque enim fieri potest, vt Pater sine Verbo, aut Verbum sine Spiritu sit. Quocirca principium vnum, vt Verbi ac Spiritus causam naturalem, Patrem intelligo. At tu nec malum ex bono, nec rursus bonum ex malo ortum esse dicis. Quòd autem fieri nequeat, vt duo vestra principia, temporis ratione, principio careant, ad hunc modum cognoscemus. Quod ortum non habuit, immutabile est. Nam
- C** si mutatum est, ortu haud omnino caret. Etenim cum ab incorporeo in corpus, aut ab informi in formam, aut ab immobili ad motum, aut à quiete & tranquillitate in dissidium tumultumque vertitur, fieri incipit id quod ante non erat. Ita, sine origine non est, cum ex eo quod sine origine erat, in id quod incipit, mutetur. Nam quod initium accipit, aut aliquando accepit, haudquam ortu caret. **MAN.** Quid igitur? Tuus Deus, an non, cum Filium genuit, ac Spiritum produxit, mutationem subiit? **ORTH.** Minimè verò. Nec enim dico, Cum prius Pater non esset, postea Pater factus est: sed, Semper Filium suum ex se genitum, itemque Spiritum suum per Verbum suum ex se procedentem habuit. **MAN.** Quid? cum postea res vniuersas creauit, an non mutatus est, vt qui creator atque
- D** opifex effectus sit? **ORTH.** Minimè id quoque. **MAN.** Quī tandem istud? **ORTH.** Quoniam id omne quod condidit, non ex substantia sua, sed voluntate ex nihilo in ortum protulit. **MAN.** Quid? cum res conditas existere voluit, an non mutatus est, cum, quod prius nolebat, velle cœpit? **ORTH.** Ne iitum quidem. Non enim cum prius noluisset, postea voluit: sed semper, vt (quo tempore ipse constituerat) res conditæ orirentur, in voluntate habebat. Iam, quòd ne loci quidem ratione duo, qui ortum non habuerint, esse queant, hoc modo perspiciemus. Duo ista aut alterum in altero erunt. (Impossibile autem est, vt lux & caligo simul existant, cum lucis præsentia tenebras de medio tollat:) aut vtrūque horum seorsim in suo loco est. Quod si concessum fuerit, vtrumque suo loco circumscribetur, vniūque finis alterius quodammodo principium erit. At ne istud quidem fieri potest, quin lumen cum tenebris permisceatur, nisi aliquid sit interiectum, quod vtriusque coniunctionem impediatur. Opus est itaque & lucem ipsiusque locum, & tenebras ipsarumque locum esse, ac denique illud quod interiectum suo vtriusque regionem dirimit & secernit. Ita iam, non duo, sed quinque principia erunt. **MAN.** Quid igitur? an non eadem in tuum quoque Deum, atque ipsius Filium cadent? **ORTH.** Minimè. Neque enim ego Deum in loco esse aio, cum quantitatis expers, atque ab omni comprehensione alienus sit: nec tres personas inter se disiunctas ac separatas esse assero. Verum, vt sermo, qui ex mente gignitur, ab ea non excedit, nec seiungitur, sed ex ea gignitur, & in ea est: ad eundem quoque modum Filius & Spiritus ex Patre, & in Patre sunt. Vna enim est essentia, nec personæ à se inuicem secerni possunt, quemadmodum videlicet

nec mentis vires ab ea separari ac distrahi queunt. Etenim miro quodam, ac natura prestantiore, modo Verbum ac Spiritus, tum inseparabiles Patris vires sunt, tum perfecta persone. Consentaneum enim est, vt qui Deus, qui naturam omnem excelsit, virtutes sunt, miro quoque ac naturam omnem superante modo personæ sint. Quod fit, vt licet tres personæ sint, vnus tamen Deus sit, non tres. Mens enim & Verbum & ipsius Spiritus, mens vna sunt, non tres mentes: quemadmodum scilicet rosa planta, & flos, & vtriusque horum suauitas, rosa verè appellatur; nec tamen tres rosæ in connumeratione dicuntur, sed duntaxat rosæ radix, & ramus, & flos. Tam quòd ne dignitatis quidem atque imperij respectu duo principia sint, ita exploratum habebimus. Cùm duo duntaxat essent, Deus nimirum & materia, aut alter alterum vincebat, eique imperabat, aut alia quoque erant, quæ duobus principiis parerent, eiusdemque, cuius illa, æternitatis essent. Hæcque ratione non duo tantum, sed plura principia erunt, duo nimirum quæ imperent, alia autem quæ subsint ac pareant. Aut, si eiusdem cum principiis æternitatis non erant ea quæ parebant, tempus fuit, quo principia non erant. **MAN.** Quid? An non tuus quoque Deus in iisdem incommodis versabitur? Aut enim subiecta ipsi res creatæ eandem cum eo æternitatem habebant: aut tempus fuit, quo imperij ac principatus expers esset. **ORTH.** Haud ita se res habet. Neque enim res conditæ ipsi coæternæ erant: & tamen ipse essentiæ & semper dominus erat, & erit, vt qui essentias Verbo suo ac Spiritu oris sui ex nihilo in ortum producendi potestatem habeat. Nec verò ipsius Verbum prolatitium est, sed essentialis ac personam constituens, nec os eius membrum corporeum, nec ipsius spiritus habitus quidam eiusmodi est, qui dilabatur & euanescat: verum illius, qui essentiam omnem superat, omnia quoque essentiam antecellunt: etiam si nos ex his, quæ naturæ nostræ consentanea sunt, ea, quæ natura nostra præstantiora sunt, contempnemur. Quin ne naturalis & essentialis causæ respectu principia vestra consistere queunt. Nam Pater Filij sui consubstantialis genitor est, sempiternus videlicet sempiterni, corpore vacans corpore vacantis. Quocirca si naturalis causæ ratione omnium rerum principia sunt, omnia certè eiusdem cum vestris principiis & substantiæ & æternitatis erunt. Quòd si æterna, non est dubium quin immutabilia, & contraria, & ab omni commercio aliena, ac denique principatum & herilem auctoritatem obtinentia, non autem subdita ac serua. Sin autem vestra duo principia efficientis causæ respectu principia sunt rerum, profectò nec animæ ex Dei, nec corpora ex materiæ essentia, sed ex nihilo in ortum prolata sunt. Ita nec materia cum luce dimicauit, nec partem ipsi eripuit, animasque effecit. Quî præterea fieri potuit, vt quæ contraria erant, atque ab omni commercio abhorrebant, ad vnus mundi effectiorem conspirarent, ac malus quidem corpus, bonus autem animam condiderit, atque ambo hominem, animal vnum, confecerint? Sin verò imitationis ratione principia vestra principia esse ais, quemadmodum primaria imaginis causa est id à quo imago exprimitur, quid afferri potest, quin ea principia alij quoque mundi sint, ad quorum similitudinem mundus hic factus sit? Non enim vna in rebus est species, nec vna aut duæ formæ, sed innumerabiles. Quî porrò fit, vt innumera species duorum vestrorum principiorum imaginem gerant? Ex quo perspicuum est, nullo modo consistere posse vestram de duobus principiis sententiam. Quærite enim vel ex simplice puorum turba, Binarius principatumne obtinet, an vnitas? ac respondebunt vnitatem inter omnes numeros principatum tenere. Ita vos ipsos etiam pueros puerilitate & stoliditate superatis. Quin illud quoque nobis interrogantibus respondete. Bonumne & vtile atque moderatum est multorum imperium, an vnus? Nemini profectò dubium est, quin multorum principatus confusus ac turbulentus sit, bellumque & pugnam, atque calamitates ac perniciem accersat: contra vnus imperium firmum & equum sit, pacemque & ordinem & tranquillitatem & iustitiam conciliet, hocque afferat, vt res in melius augeantur. **Quamobrem**

A obrem si de vestra sententia duo principia sunt, quæ ortum non habeant, impertantium utique multitudo rebus dominatur, principiumque omnium rerum est malum: sicque malum unicum principium constituendum erit. Iam verò quoniam modo duo illa principia, quæ confinxistis, ab omni prorsus commercio abhorreere contenditis? Nam si & hoc, & illud est, & hoc essentia est principij experta ac sempiternum, & item illud, ut nulla omninò ex parte quicquam inter ea commune sit, fieri nequit. Hoc enim inter ea commune est, quòd & sunt, & essentia sunt, & ortus expertia ac sempiterna principia sunt. Ita omnibus modis doctrina vestra falsa esse demonstrata est. Ac rursus. Si duo sempiterna principia sunt, vtrumque eo, quod sibi charum & familiare est, gaudet & oblectatur: bonumque id esse censet, quo conseruatur. Vnicuique etenim rei illud bonum est, quod ipsius naturam tuetur. Itaque & vester ille bonus, & vester malus, vterque de se gaudet, usque quæ sibi chara & familiaria sunt, delectatur, eaque bona esse ducit. Quisnam igitur est, qui alterum bonum, alterum malum esse iudicauit? Nimirum enim ille maior utroque ac præstantior Deus est. Inferius enim à præstantiori, & is qui subest, ab eo qui præest, iudicatur. Quin illud quoque dicas velim, inter vestra duo principia quicquamne commune sit, an ea ab omni penitus commercio abhorreant? **MAN.** Nihil prorsus inter ea quondam commercij erat. Siquidem alterum in confertissima omnium bonorum copia verfabatur: alterum in malorum. Verum permixtio postea concretioque exitit. **ORTH.** Differ, quæso, aliquantisper hunc de concretione sermonem, ac mihi illud prius explica, è sine enti ratione essentia repugnet, an potius non ens enti? **MAN.** Id quod malum est, ei quod bonum est, repugnat. **ORTH.** Non hoc sciscitatus sum, bonine vel mali ratione, sed an essentia respectu inter se pugnent. Nam ea quæ sunt, haudquaquam omni ex parte inter se pugnant. Hac enim ipsa ratione, quòd sunt, commercium quoddam inter se habent. At huic quod est, id quod non est, aduersatur. Ex quo efficitur, ut si malum bono prorsus contrarium sit, cum bonum ipsum sit, profectò nullà mali essentia sit. Itaque malum priuatio est essentia, ac malum appellatur. Et si bonum essentia est, malum certè essentia caret: aut alioqui non omni ex parte sibi mutuo aduersantur. **MAN.** Quid ais? An non malum in rebus perspicitur? **ORTH.** Malum vndique perfectum in rebus non cernitur. Nam nec Deus, qui verè est, aliis que rebus hoc præstat ut sint, malum est. Verum & id quod omnium rerum, causa est, bonum est, & omnia quæ ab eo condita sunt, bona. Porro omnia quæ sunt, ab eo ex nihilo in ortum producta sunt: atque omnia bona, & quidem valde bona. Malum autè nihil aliud est quàm voluntaria abiectio atque priuatio eorum, quæ ratione utenti naturæ diuino beneficio concessa sunt: ut paupertas est opum, amissio. Siquidem opulentia est eorum, quæ sunt, possessio, puta auri, argenti, pellucidorum lapidum, variarum vestium, liberorum, ancillarum, brutorum, agrorum, atque aliorum id genus, quorum vnumquodque essentia est. Quòd etiam fit, ut diues appelletur, qui ista adeptus sit, velut *πολυεὶς* quispiam, hoc est, qui essentia circumfluat. Contra paupertas, si particularem spectes, est particularis horum amissio: si autem omnimodam, omnimoda priuatio: non secus videlicet atque corporis integritas bonum est: vnus autem partis amissio, particulare malum, non illud quidem existens, sed eius quod erat priuatio. Cernitur verò, hoc est consideratur, in eo quod est, non tanquam ens, sed tanquam id quod esse deserit. Exempli gratia: oculus & visus re vera sunt: at cæcitas, essentia non est, verum oculi, qui prius fuerat, amissio. Atque in corpore, quod constat & est, non tanquam ens consideratur, sed ut oculi, qui fuerat, orbitas. Atque ita sigillatim amissionis membrorum incrementum, mali incrementum dicitur. Nec enim malum est, sed dicitur: atque in reliquo corpore amissionum membrorum interitus consideratur, non tanquam ens, sed ut non ens, nec tanquam habitus, sed ut priuatio. Ad eundem etiam modum malum, seu peccatum, est voluntaria bonorum eorum, quæ naturæ ratione

Nulla omnino res vndique mala esse potest.

Genes. 1. Quid sit malum.

præditæ à Deo data sunt, amissio. Nam in iis, quæ ratione atque anima carent, voluntarium dici non potest, sed in iis, quæ rationem acceperunt. Quocirca malum nihil aliud est, quàm naturalium facultatum abusus. Etenim si viribus illis, quæ à Deo animæ tributæ sũnt, ad ea vtamur, ob quæ eas accepimus, hoc est, vt sanxit is, qui dedit, bonum est: si autem non iuxta id, cuius causa eas accepimus, sed contrà quàm sanxit is, qui dedit, vtamur, malum. Non quòd facultates ipsæ, aut earum vsus malus sit, sed quòd malus vtendi modus, & cum donantis Dei lege pugnans. Nam si bonus Deus est, bona quoque naturalis ipsius lex est, atque ens ex ente: eius autem contemptio, legis in nobis còditæ priuatio est. Verbi gratia: cupiditas & ira, actio & virtus operatrix, atque etiam ante hæc omnia ratio, non mala sunt, sed bona, si ad eum finem, ob quem accepimus, hoc est iuxta Dei, qui ea dedit, legem ea adhibeamus: mala autem, non ipsa, verùm hoc demum, nimirum iis, non vt eius, qui dedit, legi consentaneum est, vti. Etenim si cibo, & potu ac fomno, aliisque id generis, tuendæ vitæ causa vtamur, quoduis horum bonum est. Eodem modo si cupiditatem & amorem erga Deum, qui solus naturâ expetendus est, atque erga proximum, quemadmodum Dei lex fert, adhibeamus, bonum est. Si insuper gignendorum liberorum causa, vt fert lex ea, quæ naturâ à Deo lata est, veneris rebus cum vxoribus nostris vtamur, bonum est. At verò si, contrà quàm lege Dei sancitum est, ad aliena cupiditatem adhibeamus, malum est. Dixit enim Deus, Non còcupisces agrum proximi tui, nec vxorem eius, nec quæcunque ipsius sunt. Et quidè vt fornicatio malum sit, non concubitus facit, sed quia cum aliena res habeatur. Sic inanis gloria non eò mala est, quòd gloria ametur, sed quòd ea gloria non ametur, quæ à Deo proficiscitur. Consimili modo odium & ira, si quidem aduersus eos, qui animarum nostrarum saluti impedimentum afferunt, ac ne cum Deo per obedientiam copulemur, obstant, nõsque ab eo abstrahunt, hoc est aduersus diabolum, eiusque seruos adhibeantur, bonum est. Ait enim ille, Nõne qui te oderant Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos: inimici facti sunt mihi. Et sancti martyres iusta aduersus tyrannos iracundia inflammabantur. Ac si aduersus amicum meum à Deo me abducentem ira exardescam, bonum est. Si quis mihi salutem eripere molitur, ira atque odio in eum flagrare bonum est. At si iuxta mundum mihi molestiam exhibeat, etiam vtilitatem mihi affert, dum me iis rebus orbat, quæ materia constant. Ob eamque causam beneuolentia potius, quàm odio, in eum afficiat. Cædes malum est. Vnius enim Dei est animam à corpore disiungere, qui ea inter se quasi vinculis quibusdam astrinxit. Cæterum si Dei iussu cædem admittam, bonum est. Quicquid enim Deo authore fit, bonum est. Malum itaque est vsurpare velle, quod nostrum non est, sed Dei. Proximum condemnare malum est. Dei enim solius est iudicare. Ac proinde malum est iis, quibus à Deo munus iudicandi minimè concessum est, Dei autoritatem sibi arrogare. Inanis gloria, & superbia malæ sunt. Deo enim soli elatio & gloria conuenit. Itaque malum nihil aliud est, quàm viribus naturalibus, contrà quàm natura & lex ferat, vti: quod quidem non in essentia, sed in studio institutoque nostro còsistit. Scire enim operæpretium est duplici modo tam bonum quàm malum sumi. Bonum etenim dicitur, id quod à Deo, qui naturâ bonus est, donatum est. Quemadmodum enim lumen omne à Sole vel igne illustratur: ita bonum omne ab infinito illo, captumque omnem superante bonitatis pelago, statum habet: ac quicquid à Deo proficiscitur, bonum propriè ac verè est. Rursus impropriè & abusuè, atque ex nostra consuetudine, bonum id dicitur, quod nostro sensui & appetitui suaue videtur: quod quidem ad tempus quoddam oblectat, postea autem, cum aduersus Creatoris legem existit, acerbum fructum edit, & quamuis boni speciem habeat, non tamen bonum est, sed propriè malum. Eodemque modo malum propriè illud est & appellatur, quod aduersus Creatoris legem perpetratur. Impropriè autem, ac nostro more, quod ad sensum nostrum graue

Malus vtendi modus res malas efficit.

Exod. 20.

Psal 138.

Duplex est tam boni quàm mali cõsideratio.

- A** graue ac molestum est: quod quidē, licet in præsens dolores afferat, tamen postea salutis ac sempiternæ lætitiæ fructū edit. Dic porro vnū nerei omnis principium est, an duo? **M A N.** Vnum. Nam si duo sint, quī tandem ex duobus contrariis vnum atque idē progredietur? Etenim quæ omninō contraria sūt, inter eorum actionem nihil omninō commune est. Quonam enim modo anima, quæ à materia remota est, ex eo, quod materia caret, & ex materia erit? Aut quonam modo ea, quæ contraria sunt, rem eandem produxerunt, cum inter se discreparent? Etenim quæ naturā contraria sunt, hanc rationem habent, vt nihil inter ea commune esse possit. **O R T H.** Rectè dixisti. Cuiuslibet porro ex omnibus rebus vnūcūmne est principium? **M A N.** Vnicum omninō. **O R T H.** Quid?
- B** Ipsum esse, principiumne duorum tuorum principiorum est, an contrā ex duobus principiis ipsummet ortum est? **M A N.** Quorsum istud tendit? **O R T H.** Si principia tua ex ipso esse orta sunt, en principium vnum est, non duo. Etenim si prius est vt aliquid sit, quàm vt quoquo modo sit (non enim quoquo modo esse, hoc est malum vel bonum, sed simpliciter ipsum esse tuorum principiorum origo est) vnum herclè principium est, non duo. Sin autem ex tuis principiis ipsum esse ortum habuit, duo contraria eiusdem rei principia erunt. Quemadmodum enim simplex essentia, vna cum sit, diuersarum qualitatum capax est, atque hac ratione multæ essentiæ dicuntur: sic etiam simpliciter esse, licet vnum sit, tamen cum in diuersis rebus consideretur, hoc efficit, vt essentiæ multæ denominatiuè nuncupentur. At qui hoc abs te constitutum est, inter eorum, quæ inter se contraria sint, actionem commune nihil omninō esse posse. Ex quo efficitur, vt ipsum esse non ex duobus, ac præsertim contrariis, sed ex vno duntaxat principio ortum habeat. Neq; enim esse causa entis est. Non enim esse ente antiquius erat: (in quo etenim consideraretur?) verū esse in eo, qui sempiternus est, consideratum, in ipso & ex ipso tanquam causa atque authore extitit. Ex quo illud intelligitur, quod ipseus esse vnum tantū principium est, nec contrariū ipsi quicquam est. Ac rursus: Motus cuiuslibet rei vnūcūmne principium habet, an duo? Principium autem hūc intelligo tam substantiale, quàm efficax, & locale ac temporale. Substantiale porro ad cuiuslibet rei ortum spectat. Temporale autem id indicat, à quo tempore principium status acceperit. Locale, à quo loco moueri cœperit id quod à loco incipit. Efficax denique, ex cuius vi & facultate operatur id quod operatur. Exempli causa: Primum illud est vt homo sit, deinde ex quo tempore ortus est, tum à quo loco moueri cœpit, puta ambulare, atque ambulandi facultate vti. **M A N.** Vnum principium est. **O R T H.** Optimè verò. Neq; enim fieri potest, vt duo substantiæ vnus rei principia sint. **M A N.** Non sanè. **O R T H.** Istudne singulatim in omnibus rebus consideratur, necne? **M A N.** Singulatim in omnibus quoque communiter considerabitur. Verbi causa: Quod quilibet homo habet, hoc tota quoque hominum natura habet, puta viuere, ratiocinari. Et quod quæuis essentia habet, hoc item cōmunis essentia habet, nimirum
- E** hoc ipsum quod sit. Ergo eodē etiam modo si singula ea quæ sunt, ex vno principio orta sunt, vniuersa quoque ea quæ sunt, ex vno item principio orta sunt, ac non ex duobus. Sicque non duo principia erunt, sed vnum. **M A N.** Quid est quamobrem Deus ortum non habuerit? **O R T H.** Quoniam id quod non est, à seipso esse non habet. Quod porro à seipso esse non habet, quonam modo à seipso erit? Necessè est igitur, vt quod non est, ab aliquo quod sit, vt sit accipiat. Ita fit vt primum illud quod aliis rebus, vt sint, tribuit, atque à seipso statum habet, principio careat. **M A N.** Quid est quamobrem principium vnū sit, non duo? **O R T H.** Quoniam binarius ab vnitatis, tanquam vnitatis foetus progreditur, & binarij origo vnitatis est, ac binarium vnitatis prorsus antecedit: & quia vnum rei cuiusuis est principium. Quod si cuiusuis rei principium vnum est, vnum quoque duntaxat principium sit necessè est. Nam quæ in singulis quibusque rebus rati-

redditur, nihil est quamobrem ea quoque in vniuersis non reddatur. Ac rursus. **F** Si duo principia sunt, multiplex est imperium: si multiplex imperium, & seditio: si seditio rerum principium est, malum quoque rerum origo est. Seditio enim malum est. Iam verò consentaneum illud est, Deum omnibus, quæ dicuntur, aut cogitantur, maiorem esse, ac maiora habere. Vtrum ergo maius ac præstantius est ex nihilo, vt Deo dignum esse, res efficere, an humano more per procreatricem, vel potius fabricatricem artem in materia versari? **M A N.** Præstantius omninò est ex nihilo efficere. **O R T H.** Ergo Deo naturas ex nihilo procreare conuenit. Ac proinde materia non erat, sed à Deo cõdita est. **M A N.** Deus quouisne modo principij expers est, an aliqua ratione expers, aliqua non? **O R T H.** Si non omni ratione principio caret, simul & principij expers est, & non expers. Si autē omni ex parte principio caret, verè ac suapte natura principij expers est. **Q**uod autem principium non habuit, ne finem quidem habiturum est. Siquidem finis quoque vnum principij genus est. Itaque quicquid ortum habuit, suapte natura finem quoque habebit: ac rursus quicquid finem habet, initium quoque habuit. Nam etiam angeli, cum ortum habuerint, finem quoque sua natura habent, etiã si diuina gratia esse rursus incipiunt ac renouantur. **Q**uemadmodum enim immobile corpus, sphericum puta, cum moueri cõcepit, à loco in cõcepit: cum autem ad eum locum peruenit, vnde in cõcepit, circumferentiam suam ac circularem motum absoluit, ac rursus motum suum auspicatur, nouumque motus initium facit, sicque tantisper motum suum non intermittit, quoad is voluerit, qui ipsum moueri **H** iussit: eodem modo angeli quoque, qui vitali motu agitantur, cum ad naturalem existentiam suam finem peruenierunt, Creatoris iussu vitalem motum rursus auspicantur. Semper enim à Deo tum vt sint, tum vt vitalem & intellectualem in modum moueantur, accipiunt, cum id suapte natura minimè habeant. Vt enim trochus impulsus mouetur, ac tandem desinit: quòd si perpetuò impellatur, perpetuò quoque mouetur, etiam si à se motum haudquaquam habeat: sic etiam angeli, cum à seipsis, vt sint, non habeant, tantisper mouentur, quantisper eos conditor mouet: quòd si ille non moueat, moueri desinēt. Itaque quod ortum habet, omninò finem quoque habet: ac vicissim quod finem habet, id etiam ortum. **Q**uòdque natura ortum non habet, hoc omni ex parte, hoc est & causæ, & temporis, & loci, & potestatis ratione ortum non habet. **Q**uocirca duo principia vel simul erunt, vel loco circumscribentur, nec ortu carebunt. **Q**uòd porro lux ac tenebræ simul esse queant? Lux enim tenebras de medio tollit. **Q**uòd si fines suos lux, fines item suos tenebræ habent, iam nec lux circumscriptionis expers est, vt quæ vbiq; non sit: nec tenebræ. Ita non omni ex parte principio carebunt, vt quæ locale principium habeant. Neque enim fieri potest, vt lux & tenebræ, nisi sit aliquis velut murus interiectus, mixtionis prorsus omnino expertes sint. Etenim si noctu lucernam accendamus, locus ille, qui lucernæ propinquus est, splendidior erit: qui paulò remotior, obscurior futurus est, quoad lux omninò deficiat, ac puræ atque ab omni luce secretæ tenebræ fiant. Aut enim à principio tenebræ luci admiscebantur, sicque hæc prorsus inter se contraria, atque ab omni fœdere & **K** commercio aliena non erant: aut aliud quiddam interiectum ab initio erat, quod ea fecerneret, atque ita non iam duo duntaxat, sed tria principia erunt. Iam verò quod naturam insitum est, mutationem omnem respuit: quod autem mutatur, non naturam est. **Q**uocirca si hoc natura ferebat, vt inter lucem ac tenebras nihil omninò commune esset, quòd postea factum est, vt commercium inter se habuerint? **Q**uonam modo ex bono & malo animal vnum, hoc est homo, effectum est? Nam si coierunt, sanè commercium inter se habuerunt. Coitio enim atque conciliatio, voluntatis communicatio est. Sicque nec bonus purè ac planè bonus permanfit, nec malus malus: sed vterque immutatus est. **Q**uod porro mutatur, id nec principij expers est, nec Deus. Ac rursus: Id quod est, eïne quod est, an ei quod non est, aduersatur? **M A N.** Ei quod non est. **O R T H.** Ergo duorum eorum

Pulchra similitudo

A rum principiorum, quæ tua ratione ac sententia prorsus inter se contraria sunt, alterum erit, alterum non erit. Ac rursus: Id quod est, eïne quod est aduersatur? MAN. Malum esse, & bonum esse, inter se pugnant. ORTH. Igitur vni & eide[m] contraria simul, insunt, ac simul essentiam habent. MAN. Et quomodo contraria sunt? ORTH. Quod non est, ne nominari quidē potest. Prius enim aliquid esse necesse est, ac deinde nuncupari. Quoniam itaq; pacto id quod non est, cum eo quod est, pugnat? Nam quæ inter se pugnant, primum vt sint necesse est, ac deinde pugnent, tūque pugnantia nominentur. Quod enim non est, qua tandem ratione nominari queat? Age igitur, cū non ens dicis, nomināsne aliquid, an non? MAN. Nomino, sed per inficiationem, non per affirmationem. ORTH. Assertio habitūne significat, atque inficiatio priuationem? MAN. Certē. ORTH. Malum habitūne an priuationis ratione dicitur? MAN. Habitus ratione. ORTH. Bonum item habitūne an priuationis respectu dicitur? MAN. Habitus respectu. ORTH. Ergo malū bono non prorsus aduersatur. Neque enim habitui habitus cōtrarius est. MAN. Quid? An non morbus cum sanitate pugnat? ORTH. Pugnat, sed vt priuatio cum habitu, & defectus cum integritate. MAN. Et quid ais? ORTH. Eodem modo malum etiam ipsum priuatio potius erit, sicque bono contrarium, vt priuationi habitus. Malum enim aliud est nihil, quàm boni priuatio, atque omnimodum malum omnimoda boni priuatio. Ac proinde malum, vt naturalis habitus priuationē, potius non esse dicimus, quàm esse. Ecquid igitur materiam esse dicis, vitam an mortem & interitum? motum vel mobilem, an immobilitatem ac motus expertem? lucem an tenebras? MAN. Mortem & interitum, immobilitatem & motus expertem, tenebras denique ac non lucem. ORTH. Si igitur corruptio atq; interitus est, quoniam pacto fructus produxit? quoniam pacto vixit? Corruptio enim non viuit, nec vitam habet, nec vitam impertit. Nam quod quis non habet, quī tandem id aliis tribuere possit? Quoniam rursus pacto, quæ motu carebat, impulsa est, atque vsque ad lucis fines peruenit? Quisnam ei vitam & motum dedit? Si bonus, certē nec bonus nec sapiens est. Non bonus, qui malo vitam ac motū dedit: non sapiens nec perspicax, qui sibi ipsi bella & molestias exhibuit, ac malum, quod tranquillum & quietum erat, aduersum se concitauit. Dissidiorum enim & malorum causa atq; author extitit. Sin autem bonus non dedit, alter dederit necesse est. Ita non iam duo, sed tres erunt. Nam quod quis non habet, hoc à se consequi non potest. MAN. At potentiā vitam ac motum habebat. ORTH. Si potentiā vitam ac motum habebat, ergo potentiā quoque bonā erat. Siquidem vita & motus inter bona censenda sunt. MAN. Mali vita & motus, non bonum, sed malum est. ORTH. Quod à potentia ad actum transit, mutationi subest, ortūq; habet, nec sempiternum est. Ac si potentiā vitam ac motum habebat, actū postea habuit. Si autem ipse vita ac motio mala est, potentiā ergo ac non actū mala erat. Ex quo illud efficitur, malum principij expertis minimē esse. Sin autem ipse vita ac motio bona est, ergo ex mala ad bonum venit. MAN. Quid autem? An non ex vnus corruptione alterum gignitur? ORTH. Corruptio haudquaquam generatio efficitur, verū materia, à Deo ex nihilo in ortum ipsius iussu producta, mutationisque obnoxia, vt quæ à mutatione initium sumpserit (mutatio enim est ex nihilo in ortum prodire: ea porro, quorum status à mutatione principium duxit, mutationi prorsus atque conuersioni obnoxia sunt) diuino imperio vitam accipit atque interit, rursusque reuiuiscit. Ac proinde non corruptio generationem efficit, sed diuinum imperium vitam affert ac generat. Dic autem istud quoque, Lucis fines sūntne luce pleni, necne? MAN. Nemini obscurum est quin luce pleni sint. ORTH. Age, lux & tenebræ sūntne eiusmodi, vt sese mutuo admittere queant, an contrā? MAN. Admittere se inuicē possunt. ORTH. Ergo non naturā sunt id quod sunt. Etenim quod naturā inlitum est, non mutatur. Nam & quæ naturā vita est, mortem haudquaquā admittere potest. Quo-

nam igitur modo tenebrę cū luce versatę sunt, quin deletę sint? Illud itę quaro, **F**
 Locus lucis bonone ac lumine plenus erat, an non? **MAN.** Plenus erat. **ORTH.**
 Quę igitur capi atque contineri tenebrę potuerunt? Nęque enim vas vnus dun-
 taxat modij duo modia capere queat. Deinde, tenebrarum principes in lucis fi-
 nes ingressi, quid egerunt, aut quid passi sunt? **MAN.** Lucem viderunt, ipsiūque
 admiratione atque amore capti sunt. **ORTH.** O tenebrosi ac vacordes, tenebrę
 cęcę ne sunt, an lucidę? **MAN.** Cęcę. **ORTH.** Quę igitur id quod cęcum est,
 cęnere, id quod omninō malū est, boni admiratione atque amore affici potest?
 Tum autem, hęc duo principia se sene inuicem similiter corrumpunt? **MAN.** Ma-
 ximē. **ORTH.** Ergo non malum solūm corruptio est, sed etiam bonū? **MAN.**
 Malum corruptio est, bonus autem vita. **ORTH.** Igitur malo quidē bonus **G**
 rumpitur atque interit, bonus autem malo vitam impertit. Sicque malū existet,
 ac contrā bonus interibit. Porro, materia, vt superius abs te dictum est, malum ac
 corruptio & mors est. Quocirca si aliis malum, sibi ipsi autem bonum est (se ete-
 nim tuetur atque conseruat) sanē non omni ex parte malum, nec profus corru-
 ptio est. Nam qua ratione sese tuetur, hac certē malum non erit. Sin autē profus
 malum ac profus corruptio est, sibi etiam ipsi exitiū ac pestem afferet, ac de me-
 dio tolletur. Sed iam concretionis illius, de qua supra locutus es, sermonē expo-
 ne. **MAN.** Erant, vt à me dictū est, Deus & materia, vtterque in suis finibus, Deus
 nimirū vita, lux, motus, cognitio, intelligētia, atque omne bonum: materia au-
 tem malum, corruptio, tenebrę, mors, in tranquillitate & quiete, atq; in ea **H**
 conditione, vt nullo omninō modo moueretur. Deinde cū multa secula interces-
 sissent, materia & secum ipsa, & fructus ipsius seditionem inter se agitarunt. Quō
 factum est, vt dum alij fugerent, alij insectarentur, ad lucis fines peruenirent. At-
 que, vt dixi, Deus & materia, hoc est duo principia erant. Ac lucis quidem pars
 anima est, tenebrarum autē & materię opus, corpus. Coniunctio porro & cōcre-
 tio ad hunc modum contigit. Vtrumq; horum separatim erat, bonus nimirū in
 vna parte, malus autē in tribus. Postea res ita nata est, vt malus immoderato quo-
 dam impetu finibus suis excederet, atque ad boni fines sese conferret. Quod cū
 bonus perspectum habuisset, potentiam quandam, cui vitę mater nomen erat, ex
 se produxit: ac vitę mater primum hominem in lucē edidit. Hunc autē primum
 hominem, hoc est quinque elementa, nimirū aërem, ventum, lumen, aquam, & **I**
 ignē, cū induisset, abiit, bellūq; cum tenebris gessit. At verō tenebrarū prin-
 cipes ex ipsius armis partem, hoc est hominē, comederunt, atque etiam primum
 hominem detinuerūt. Qui cū ab ipsis, vt in tenebris, excrucietur, ac boni opē
 edito clamore implorasset, ille potentiam alteram produxit, quę spiritus viuens
 dicebatur. Atque ita descendit, primumque hominem porrecta dextra in altum
 euexit: interim tamen partem, hoc est animā, deorsum reliquit. Etenim ex boni
 parte animę, ex mali autē essentia corpora orta sunt. **ORTH.** Si de diuini Apo-
 stoli sentētia luci cum tenebris societas nulla est, quę fieri potuit, vt anima & cor-
 pus inter se miscerentur? Id enim fieri non posse, vel ipsa experientia, quę vanis
 sermonibus valentior est, docet. Quę enim tenebrę in lucis fines ingressę sint, **K**
 quin dissolutę ac sublata sint? Ac rursus: Quonam pacto in lucis regione locus
 fuit, quo tenebrę caperentur? Ac præterea: Si solers ac sagax erat bonus, quin mali
 incursum præsensit, ac sese, locūq; suum præmuniuit? Nam si nec sagax nec præ-
 sciens erat, stultus profectō erat. Stultum porro quonam modo bonū dixeris? Ac
 rursus: Si tenebrę vniuersę in lucis regionem ingressę sunt, ergo ipsarū locus va-
 cuus mansit. Sin autem earum quędā duntaxat portio, quonam pacto portio ea
 illum, qui à bono missus fuerat, impulit, vt bellum ei inferret? imprudens enim
 erat, qui imbecilliorē aduersus fortiorē mittebat. Aut certē bonus infirmus erat,
 malus autem robore præstabat. Ac rursus: Si bonus vltro partem suā, hoc est ani-
 mam tradidit, bonus non est, vt qui bonum malo velut constrictum tradiderit.
 Quanam autem ratione, cū animā malo dediderit, eos postea condēnare queat,
 qui

*I. Cor. 6.
 Confusatio
 superioris
 sabule.*

- A** qui malo se in seruitutē addixerint? Dicturi enim ei sunt, Tu ipse nos tradidisti. Sic iudicium omne sublatū erit. Sin autem ipso nolēte mali principes partem ipsius abripuerunt, imbecillior utiq; est ac stultior: illud, quia partem suam amisit: hoc, quia id quod ipsi ereptū fuerat, recuperare nō potuit. Nam si à principio nō potuit, profectō nec vnquā poterit. Iam quonam modo acceptos vitij principes in crucem sustulit, atque ex eorū carnibus homines, & ex eorum ossibus montes cōdidit, cū interim abreptā partem suam minimē acceperit? In quō etiam in sō iudiciū tollitur. Sic enim ij qui peccant, extra culpā sunt. Nam cū ipsemet partē suam recuperare nequiverit, quī anima, quæ tyrannide oppressā est, poterit quin peccet? Ac proinde in culpa non erit. Quōd si postremō bonus malum tāquam catenis deuincturus est, prorsus quoq; animā recepturus est, nec in poenis homo herēbit. Ac rursus: Si corpus in causa est cur anima peccet, anima ipsa culpa vacat. Ac rursus: Corpus morte extinctū non peccat. Ergo non à corpore, sed ab anima peccatū proficiscitur. Illud porrō nobis, o Manichæi, dicite, Malū illud, quod orum non habuisse censetis, ac materiā appellatis, corporis sine expers est, an corpus, an cōpositum? Etenim si corpore vacat, quī materia esse queat, cū materia corpore minimē careat? At fortasse dicturi estis, ipsum quidē corporis expers esse, verū corpus effecisse. Querimus itaq; à vobis, ex suāne substantiā, an ex nihilo? Si ex sua substantiā dixeritis, à vero sermo vester abhorrebit. Etenim ex ea essentia, quæ corpore vacat, corpus minimē progreditur. Nam quod naturā insitū est, in aliud non migrat: nec essentia vlla ex incorporeo in corpus mutatur, nec ex corpore in incorporeū, nec ex rationali in rationis expers, nec ex rationis experte in rationis particeps. Neq; enim essentialis qualitas submoueri potest. Quæ autem mutatur & conuertuntur, per accidēs mutatur, ac sine subiecti corruptione oriūtur & intereūt. Quōd si ex nihilo dixeritis, illud rursus ex vobis querā, Quidnā causæ sit, quam obrē, cū incorporeus ac malus esset, de malis cōcretionē huiusmodi nō effecerit? Quid itē sit, cur nō animas quoq; naturā malas fecerit, quæ admodū & corpus, quod naturā malū esse asseritis? Cur denique vitiositati suæ partē boni admiscuerit? Neque enim bonus hoc fecit. Ex quo efficitur, vt non plenē ac prorsus malus, sed quadā ex parte bonus sit. Atq; hæc quidē à nobis afferri queāt, si eū corpore vacare dixeritis. Sin autē corpore præditū esse, quonā pacto motum accepit? Omne enim corpus ⁸ per se torpidū ac mortuum est. Quī igitur motum accepit? quis motū ipsi dedit? Bonusne? Atqui nec bonus, nec sapiens, nec prouidus est, qui malo motū attulerit. Quōd si cōpositum dixeritis, illud perspectū habetote, quicquid cōpositum atque concretū sit, id facile dissolui posse. Quin simplicia quoque prius esse necesse est, ex quibus cōpositio existat: quemadmodum prius picē seiunctim, ac cerā item seiunctim, esse necesse est, vt ita demū ceropicis cōpositio fiat. Erunt itaque mali principia duo, non vnum. Dicite itaque, o Manichæi, duo vestra principia sūntne eiusmodi, vt commercium omne respuant, an in quibusdam rebus communionem inter se habeāt, atque in quibusdam rursus diffideant? Etenim si ab omni prorsus commercio abhorrent, vnum erit, alterū non erit. Sin autem ratione essentiæ inter se communicant, vt essentia & accidēs, alterum in altero existet, siquidem accidens non separatim existit, quemadmodum nec color absque corpore existere potest. Corpus porrō substantiā est, color accidens. Accidens autem, sine subiecti corruptione accedere ac decedere potest, nimirum immutato colore. Corpus verō idē manet. Vtrūlibet igitur vultis, substantiam dicite: vtrūlibet rursus, accidens. Quōd si vtrūque substantia est, illud scitote, substantiam à substantia minimē discrepare, nec substantiam substantiæ, nisi accidentis ratione, aduersari. Quocirca si & malus, & bonus sunt, atque vterque horum est sempiterna & immutabilis atque efficiendi procreandique vim habens substantia, ambo certē essentiæ ratione vnum sunt, ac qualitate sola differunt. Ac rursus: Elementa & tempora cernimus, cœlum item & terram ac mare semper eodem modo se habētia, noctem in super & diem, Solisque & sive

rum motus, & imbres, quæ quæ terra producit, certa ratione ac serie constituta at- F
 que gubernata. Proinde si duo inter se contraria principia sunt, quonam modo
 omnia commodè ac ritè gubernantur, si non amicitia æque inter ea intercessit?
 Deinde, si materia seipsam consumebat, quo pacto mouebatur? Si autem ad
 ipsius consumptionem impellebatur, quonam modo ad lucis fines se contulit?
 Ad hæc si prona est materia, naturalisque ipsius locus inferiores ac tenebrosiores
 partes sunt, quonam modo cum ad læcis regionem profecta est, à sua ipsius natu-
 ra excessit? Præterea, cum tenebræ cæcæ sint, qui lucem cernere potuerunt? Insu-
 per, si immoderata ac mentis expers materia est, quonam modo principes habet?
 Quonam igitur modo cum eo, quod ratione atque ordine præditum est, pugnare
 potest? aut etiam pugnâ vsque ad eò superior est, ut sapiētī aliquid eripiat, nec ipsi G
 interim quicquam adimatur? Quòd si bonus Deus ea ratione partem sibi extor-
 queri passus est, ut eam regionis suæ aditu prohiberet, imbecillis profectò est: ac
 malus quidem robore præstat, bonus autem technas struit. Qui porò vel bonus
 vel Deus esse queat, qui dolo, non viribus utitur? Iam, quod semper eodè modo
 se habet, veritas est: veritas autem bonum est: quod verò ortus expers est, nullam
 mutationem capit. Quocirca si materia ortu caret, mutationis quoq; expers erit.
 Si mutationem nullam recipit, semper eodem modo se habet. Si semper eodem
 modo se habet, veritas est. Si veritas est, bona profectò erit. Contrà, si mutatio in
 materiam cadit, vel ex bono in malum vertitur, cumque priùs bona esset, mala H
 postea effecta est: vel ex malà in bonam, & cum antè mala esset, postea bona fa-
 cta est. Mutatio enim in contrarium ducit. Tum item: Sempiterna substātia mu-
 tationem nullam admittit, nec enim ex nihilo in ortum prodiit. Cuius porò
 rei existentia non ex profectu est, mutationis expers est essentia. Quocirca Deus,
 cum bonus ac sempiternus sit, mutationem haud suscipit, verum semper bonus
 est, & ea quæ facit, bona sunt. Neque enim fieri potest, ut ex bono mala existant,
 tametsi alioqui ea efficiat, quæ mutationi subsint, quòd scilicet ex nihilo in ortum
 producat. Quòd fit, ut ea quæ ratione utuntur, mutationem quidem suscipere pos-
 sint, quia ex nihilo in ortum producta sunt, cæterum potestatis suæ atque arbitrij
 sint, quia ratione utuntur. In arbitrij porò libertate manēt, quemadmodum creata
 sunt, hoc est bona, serua, dominum agnoscentia, ac subiecta ei à quo còdita sunt.
 Qua quidem in re creata naturæ virtus posita est. Virtus enim est, naturæ suæ fi- I
 nibus sese continere. Ac proinde libera voluntate diabolus mutatus est, dum ma-
 gnā ille quidem rem, sed non rectè concupiuit. Magnum enim est Deum esse:
 sed malum ei, qui Deus non sit, ingratum se ac perfidum effectori suo præbere,
 naturamque suam excedere, vellèque esse id quod fieri nequit. Neque enim fieri
 potest, ut qui ortu minimè careat, Deus sit, aut qui initium habuit, initij sit expers.
 Itaq; hoc affert rei eius, quæ minimè conuenit, appetitio, ut iis etiam, quibus præ-
 diti sumus, spoliemur. M A N. Quodnam est diaboli vitium? O R T H. Ipsius à
 Creatore defectio. Deus enim ipsi, ut esset, dedit: tum ne serui defectio nem time-
 re videretur, tum ut nos doceret malos etiam beneficiis complecti. Neque enim K
 eum duntaxat procreauit, sed etiam mundi principem fecit: ipsumque, si bonus
 esse velit, excepturus beneficiòq; affecturus est. Eòque nomine nec eum de me-
 dio tollere cum posset, sustulit, verum ipsius stoliditatem perfert, benignè atque
 amplissimè ipsi esse præbens, quod quidem is solus præbere potest. Ut autem bon-
 us ipse sit, non Dei solius est, sed & ipsius quoq; operam desiderat. Nam quod
 per vim efficitur, nec boni nec virtutis nomen obtinere potest. Quòd si queras
 quidnam causæ sit, cur Deus ipsi homines bello lacessere permiserit, respondeo,
 quia id è re nostrā erat. Multi quippè eius operā coronam adipiscuntur. Quòd si
 multos quoque perire dixeris, hoc rursus dicam, quòd quemadmodum diabo-
 lus ipse, sine alterius cuiuspiam impulsu, suapte voluntate ac sententia malus fieri
 potuit, id quod ipsius quoque crimen atrocius reddit: sic etiam homo, etiamsi nul-
 lus extitisset, qui eum adoriretur, per seipsum malus fieri poterat: ex quo ipsius
 peccato

*Diabolus
libera vo-
luntate per-
cauit.*

*Quod quis
inuisus fa-
cit, laude
caret.*

A peccato cumulus accessisset. Maiori enim excusatione ac venia dignus habetur, ¹⁰ qui alterius suafu, quam qui de industria peccat. Nam qui de industria peccat, huic nullus excusationi locus est: quemadmodum contra qui suo pte nutu virtutem colit, maiorem laudem consequitur. Ac proinde diabolus, quia de industria peccavit, resipiscentiæ omnis expers mansit: homo autem, quia non de industria, sed ex diaboli insultu peccavit, resipiscendi potestatem, ac renouationem, peccatorumque remissionem est consecutus. Quare hoc ipsum quod est, bonum est, ac munus Dei. **M A N.** Quid autem affers, cur Deus, cum diabolum malum fore prænosset, eum procrearet? **O R T H.** Eximia quædam ac singularis bonitas in causa fuit, cur eum procrearet. Sic enim secum locutus est: ¹¹ Quandoquidem iste malus futurus est, omniaque, quibus eum afficio, bona perditurus, ego ne quodque eum bono prorsus spoliabo, ac delebo? Minimè. Verum quamuis ipse improbus futurus sit, tamè eum non ita mulctabo, vt mei particeps non sit, verum bonum vnum ipsi tribuam, nempe vt essentia ratione me ipsi impertiam, hocque nomine, quod sit, in boni mei partem vel inuitus veniat. Neque enim præter Deum nullus est, qui res in statu atque essentia contineat atque conseruet. Ipsum porro esse, bonum est, ac Dei beneficium. **M A N.** Quod sint ea, quæ sunt, ex Deo bono esse ais. Igitur si rebus omnibus esse, bonum est, vt à bono Dei concessum, diabolo quoque esse bonum est. **O R T H.** Omnia ea quæ sunt, à bono Deo, vt sint, acceperunt. Cuncta porro, quæ vnicuique à Deo concessa sunt, bona sunt. Nam quæ à bono dantur, bona sint necesse est. Malum autem nihil aliud est, quam bonorum, hoc est eorum, quæ à Deo data sunt, abiectio. Quamobrem ij, qui à Deo vel hoc ipsum duntaxat, quod sint, habent, boni aliqua ex parte, atque extrema conditione participes sunt. Quod sit, vt bonum sit diabolum esse, ac per hoc ipsum quod sit, boni participem esse. Esse enim bonum est: at bene esse, melius ac præstâtius. Plena etenim ac cumulata essentia est incolumi valetudine esse: at in morbo versari & esse, particulare malum atque corruptio est. Non enim omni ex parte interitus est, sed ex parte quadam essentia, & ex parte interitus. Contra, non esse, prorsus malum est. Prorsus enim non esse, prorsus interiisse est. Quocirca esse, & bene ac beatè esse, diuinitus comparantur. At malum ex bono effici, ab eius voluntate sententiæque proficiscitur, qui talis efficitur. Quæ cum ita se habeant, Deus pro singulari sua bonitate malo quoque bona dedit, nimirum esse, & bene ac beatè esse. Crimini nobis, ô Manichæi, vertitis, ac quæritis quamobrem Deus, cum diabolum malum fore prospiceret, eum effecerit. At pluribus verbis demonstrauimus, si naturalis iustitiæ ratio spectetur, rectè eum conditum fuisse. Naturali etenim ratione præstat, vel tantummodo esse, ¹² atque hætenus boni participem esse, quam non esse. Siquidem ipsum esse, ex Deo, qui solus sempiternus & bonus est, ac bona dat, proficiscitur. Porro quod ex bono proficiscitur, quin bonum sit, nullo pacto fieri potest. Quod si fatius fuisse ei, non ortum esse, quam ortum esse, ac sempiternis poenis affici, dixeritis, hoc à nobis responsi feretis, ¹³ poenam illam nil aliud esse, quam cupiditatis vitij ac peccati ignem, ac flammam frustratæ cupiditatis. Non enim Dei, sed vitij cupiditate flagrant, qui ita affecti sunt, vt eorum peruersitas mutationem nullam admittat. Illic autem nulla vitij ac peccati actio futura est. Neque enim edemus, nec bibemus, nec induemur, nec matrimonia contrahemus, nec opibus affluemus, nec inuidia vim habebit, aut aliud vllum vitij genus. Quocirca dum concupiscunt, nec tamen eo, quod cupiunt, frui possunt, cupiditatis suæ tanquam flammæ cuiusdam ardore conflagrant. Contra, qui boni, hoc est solius Dei, qui verè ac sempiternè est, desiderio tenentur, eoque potiuntur, pro cupiditatis suæ, iuxta quam re concupita fruuntur, proportionem voluptatem capiunt. Ac quidem verè bonum illud est, quod naturâ bonum est: etiamsi alioqui paulum, hoc est sola essentia ratione, boni particeps sit. Bonum autem apparens, non naturâ bonum, sed malum est. Neque enim viri iusti est, rerum conditarum fructum conditoris fruitioni, suamque voluntatem Creatoris

Cur diabolus à venia excludatur.

Cur Deus diabolum crearet, cum ipsius scelus prænosset.

voluntati anteferre: nec boni, id quod bonitatis tantum speciem habet, quod-
 que malum potius esse probauimus, eo, quod naturam bonum est, charius anti-
 quiusque habere. Deus igitur, eum potius esse, ac vel miseriam veri boni partem
 habere maluit, quam ut ob malum, hoc est ob iniquam ipsius cupiditatem, hac
 quoque exigua boni parte priuaretur. Neque enim Deus, nostri instar, quorum
 brutum ac stolidum iudicium est, censuram agit, sed, ut veram iustitiam ac bonita-
 tem consentaneum est: nec affectibus nostris obsecundat, nec propter commiserati-
 onem, ut quidem existimatur, cum tamen verè præpostera, quædam indulgentia
 sit, ius & æquum prodit. Ac rursus: Deus ea, quæ nondum sunt, vocat, & quæ
 futura sunt, velut iam facta perspicit, ac iudicat. Quemadmodum igitur iudex in
 eum, qui iam scelus aliquod admisit, merito animaduertit, ac nisi animaduertat, G
 iniquus est, neque ipse in causa est cur peccarit, aut puniatur is, de quo supplicium
 sumitur, verum eius, qui scelus perpetravit, voluntas animiq; inductio: sic Deus
 eum, qui futurus erat, tanquam iam ortum intuens, ut in ortum prodiret, decre-
 uit, atque ut cruciaretur, si suapte voluntate malus extitisset. Vnde etiam eum
 condidit, ac bonum effecit. At ille propria mentis inductione malus factus est,
 sibi que ipsi supplicium accersuit: imò, ut rectius loquar, seipsum excruciat,
 dum ea, quæ non sunt, expetit. Quod autem Dei præscientia diabolo minimè
 causa fuerit, cur malus fieret, hinc constat. Nam nec medicus, dum futurum mor-
 bum prænoscit, morbo causam affert: verum morbi quidem causa in præpo-
 stera & immoderata vitæ ratione consistit: at medici prænotio eruditionis ip-
 sius argumentum est, prænotionis autem causa hæc est, quod ita futurum erat. H
 Quod autem ita se res habeat, his verbis Apostolus testatur, Qui vocat ea quæ
 non sunt, tanquam ea quæ sunt. Quin illud quoque scire operæpretium est, a-
 nimam, ut è corpore excedit, ea iam conditione esse, ut mutari nequeat, siue
 bonum, siue malum cupiens. Præter hæc autem omnia bonum illud dicimus,
 quod Deus vult. Ut enim lumen ex Sole oritur: ita bonum ex Deo. Quare quic-
 quid bonus vult, bonum est: idque demum bonum est, quod ipse vult. Ac
 iudex est Deus, non nos Dei iudices. Quid igitur in eum censoriam virgam ar-
 ripimus? Deus, inquis, metuit, ac trepidat. Quid? Deusne ille est, qui metuit
 ne Deus non sit? Iam verò si Sol & Luna, tanquam nauigia quædam facti sunt,
 ut partem eam, quam materia Deo eripuerat, deuehant, ergo nec Sol nec Lu-
 na prius erant, atque homo in tenebris versabatur. Præterea, si calamitas opinio-
 ne vestra mala est, voluptas & oblectatio bona sit necesse est. Quod si ita est, bo-
 na igitur libido, bona ingluuius, cæteraque quæ facientem voluptate ac lætitiâ
 afficiunt: contraque ea omnia, quæ molestiam afferunt, ut continentia, inedia,
 peruigilium, aliisque id genus, mala sunt. Nam quod Deo diluuij internecio-
 nem, & Sodomitarum conflagrationem, ac Pharaonis demersionem crimini da-
 tis, cum ad vtilitatem nostram, atque ut nos erudiret, hæc fecerit, quin potius hoc
 nomine malum accusatis, quod ei, qui sempiternis poenis afficit, creaturam ex
 sua substantia offerat? Iam, si malum hanc vim habet, ut creet, ergo ex nihilo
 producit. Ita iam non ex materia corpus ortum trahet. Si autem ex materia, hoc
 est, ex mali substantia, siquidem ortu caret malum, immortale quoque pro-
 fus & mutationis expers est. Quod enim ortum non est, ne finem quidem nec
 mutationem habiturum est. Sin verò mutationi & corruptioni obnoxium est,
 ortu profectò minimè caret. Porro si malum eiusmodi est, ut mutari nequeat,
 corpus quoque, quod ex ipsius substantia ortum est, corruptionis & mutationis
 expers erit. Cuiusnam ergo erat corruptio & vitium? Non enim est dubium quin
 corruptio aliquid corrumpat, aut corruptio non erit. Si bonum perpeffioni ob-
 noxium est, perpeffioni quoque bonus obnoxius erit. Quod si ita est, qui quæso
 perfectè bonus esse queat? Quin, si bonus ab ea corrumpitur, ad nihilum tandè redi-
 getur. Quod si corruptio ipsa sese labefactabat, corrupta itaque est, atque interiit.
 Sin boni duntaxat partem, aut sui ipsius partem corrumperebat, sanè cuius naturæ
 pars

*Præscientia
 Dei non est
 in causa cur
 quispiam
 peccet.*

Rom. 4.

*Quicquid
 Deus vult,
 bonum est.*

A pars corruptioni subiecta est, tota quoque natura corruptioni obnoxia est. Neque enim fieri potest, ut corruptio in vnam eandemque naturam partim cadat, partim non cadat. Nam licet corpus, quod hominis pars est, corruptioni obnoxium esse, animam autem à corruptione remotam esse dicamus: at eiusdemque naturæ non sunt. Quamuis enim anima in corpore versetur, non tamen corporea est, sed corporis experta. Itaque alterius corpus, alterius anima naturæ est: nec vnus eiusdemque naturæ pars altera corrumpi potest, altera non potest: verum vna hominis natura partim corruptioni obnoxia est, partim à corruptione immunis. Ac neque anima ex substantia principij experte ortum sumit (mutabilis enim est) nec corpus (nam in hoc quoque mutatio & corruptio cadit) verum vnus naturæ esse homo dicitur: non quod anima & corpus vnus naturæ sint, sed quod omnes homines animam & corpus æquè, ac duas naturas quisque habeant.

B Conuersio est ex contrario in contrarium, ut ex nihilo in ortum, vel ex ortu in nihilum, vel ex virtute in vitium, hoc est ex habitibus in eorum priuationes, mutatio. Virtus est diuinæ legis impletio. Dei autem lex, voluntas ipsius est. Nemo enim ea præcipit, à quibus animo ac voluntate abhorret. Dei porro voluntas bona est, immutabilis, semper eodem modo se habet. Itaque bonum re vera est, similitèrque virtus. Virtus enim res bona est. Contra, malum nihil est, sed eius quod est, hoc est diuinæ legis, contemptio, & euersio: quod quidem per accidens, dum committitur, velut existit, ac protinus, ut finis actioni impositus est, finem accipit. Quin illud quoque scire conuenit, Deum neminem in futuro æuo punire, sed vnumquemque seipsum ita comparare, ut participationis Dei capax sit, vel contra. Est autem participatio Dei voluptas: aberratio autem à Deo, cruciatus. Deus porro non supplicij causa tentationes hinc infert, sed ut nos erudiat, ac vitio medeatur: quod videlicet ipsum agnoscamus, nosque ad meliorem frugem cōuertamus, atque ipsius bonitate fruamur. Domini enim disciplina aurem meam aperit. **M A N.** Si bonus est, cur in futuro æuo flagitiosum hominem cruciatu afficit, ac non potius eum delectat & extinguit? **O R T H.** Deus ut bonus, ita etiā iustus est. Ut igitur bonus, bona fecit omnia quæ fecit. Quemadmodum igitur æquum erat, ut qui ab ipso boni futuri, ac bonum sibi datum non modò seruaturi, sed etiam amplificaturi essent, perfectum bonum sempiternasque delicias consequerentur: sic etiam æquum erat, ut qui ab eo boni futuri, nec tamen donum sibi datum seruaturi, verum per bonorum abiectioem voluntariè in vitium deflexuri essent, sempiternis deliciis carerent. Longius distant Seraphim à Deo, quàm diabolus à Seraphim. Quocirca nisi diabolus extitisset, is qui eum proximè antecesserat, reliquis omnibus inferior, imò etiam eorum, qui eum antecessissent, respectu, malus visus fuisset. Ac diceremus, Cur Deus, cum eum talem fore prospiceret, eum tamen fecit? Eodem modo, in eo quod nobis propositum est, res se habet. Etenim sæpè fit, ut miseriam aliquam calamitatem cernamus, atque ita existimemus, nullam aliam ea miseriorem fingi posse. At postea acerbiorē alteram perspicimus. Siquidem malum illud, quod postremum vidimus, eiusmodi esse censemus, ut nullū eo grauius ac molestius esse suspicemur. Deus itaque omnia valde bona fecit, singula nimirum iuxta naturam suam, ut ipsius voluntas tulit. Non enim legi subiectus est: verum id demum bonum est, quod ipse vult, non autē quod nos iudicamus. Non enim nos Dei iudices sumus. Verum quemadmodum ex Sole vel igne lumen omne illustratur, sic Dei voluntate bonum omne definitur. Nam si Deum in hoc bene, in hoc malè fecisse dixeris, aut sciscitatus fueris, cur hoc fecerit, illud non fecerit, iudex nempè Dei es, atque illo maior ac sapientior. Quocirca Deus, quod lubet, faciendi potestatem habet, atque id bonum est: ac potestatem item habet, eorum quæ facit, quas vult causas nobis patefaciendi, & quas vult occultandi. Vnumquodque porro ex his bonis, quæ rationem acceperunt, aut voluntariè in bono perfluit, ut conditum est: aut voluntariè immutatum est, atque à bono abscessit, illudque perdidit. Bonum ete-

Dei lex voluntas ipsius est.

Impiorum pena Dei bonitati non repugnat.

Postremum malū semper nobis acerbum videtur.

In Deum censura suspensa non est.

nim est ordo præclarissimus, vnique, quod ipsius natura fert, conseruans. At-
 que idem quoque virtus est. Malum contra est ordinis euerfio, siue perturbatio.
 Enimuerò omnia quæ sunt, qua ratione sunt, bona quoque sunt, atque ex bono:
 quatenus autem bono priuata sunt, nec bona sunt, nec sunt. Etenim quæ vitæ ca-
 rent, quatenus vitam à bono non acceperunt, vitæ expertia sunt. Ac similiter ea
 quæ sensu ac ratione carent, quatenus aliquid acceperunt, hætenus bona sunt.
 Deus porrò malū ac bonū æquè nouit. perinde enim ipsi fornicatio nota est, vt
 desiderium & amicitia atque coniunctio. Quin apud ipsum facultates quoque illæ,
 quæ malorū causæ sunt, beneficæ sunt. Sæpenumerò enim hoc accidit, vt ex for-
 nicatione vasa electionis orta sint. Si malum est vitium, bona ergo pœna est, que
 ipsum propellit & fugat. Malum enim est fornicatio, non animaduersio. Non e-
 nim pœna malum est, sed seipsum pœna dignū reddidisse. Si malū sempiternum
 est, ac creat, & potest, & est, & agit, à quonam hæc habet? An à bono? An con-
 trā bonum à malo? An potius vtrumque ab alia quadā causa? Quandoquidem
 malum quoque in bono velut subsistit, & quia bonum mala quoque, ac sui pri-
 uationem, bonitate afficit. Etenim amicitia, vt quæ bona fit, hoc præstat, vt for-
 nicatio bonitatis speciem præbeat, quoniam in bono studiū suum exercet. Quo-
 nam autem modo is etiam est qui non est? Deus enim non esse dicitur: quia præ-
 cellentiæ ratione omnia ei adiunguntur. Quod autem ipsa quoque natura princi-
 pium duntaxat vnum astruat, ex ipso numero constat. Neque enim à duobus, H
 sed ab vno auspiciatur. Cum igitur vnitas numeri sit principium, rerum quoque
 vnum tantum principium sit, oportet. Si malum nihil omninò cum bono com-
 mune habet, cum bonum sit, malum profectò non erit. Duo enim, quæ sunt, es-
 sentia ratione inter se communicant. Si bonum essentia est, malum essentia ex-
 pers est. Duæ enim essentia, qua ratione essentia sunt, inter se comunicant. 14 Si
 immobile à principio malum erat, bonum ergo motus est, ac motu carere ma-
 lum. Quæro igitur quis motus author malo fuerit? Vita ac motus bonum est: at-
 que in bono semper erat & est, & viuus est, & bonus erat: quemadmodum scilicet
 mors, vt ipsi dicitis, malum est, & immobilitas, & corruptio, & mortificatio
 atque interitus. Porrò ratione vestra atque sententia mors malum erat. Vt igitur
 & vita & viuens bonus erat: sic contra mors & mortificatio & emortuum ma-
 lum erat. Vnde ergo reuixit, ac motum accepit? Si à seipso, vita ergo ex malo or-
 ta est, quod fieri nullo pacto potest. Neque enim corruptio vitam affert. Si ex
 bono, bonum ergo bonum non erit, vt quod malo, tum vitæ, tum motus causa
 extiterit. Quid autem afferri queat, cur, cum mala, quæ ex eo oritura erant, præ-
 nasset, vitam ipsi dederit? Malum, quatenus malum est, nullum cum bono com-
 mercium habet, estque ei contrarium, & inimicum. Boni autē cupiditas bonum
 est. Quonam ergo modo id quod summè malum est, boni cupiditate flagrauit?
 Malum motu caret, corruptioque potius quam generatio est: quonam ergo mo-
 do malum fœtus suos produxit? Vita ac sensus expers est: qui igitur fieri potuit,
 vt bonum & boni fœtus senserit? Quod ex sempiterni & increati essentia ortum
 est, ipsum quoque sempiternum est & increatum: quonam ergo pacto omnia ex
 vestrorū principiorum essentia orta esse dicuntur? Nam si ex eorum essentia om-
 nia orta sunt, principia sine principio sunt, ac planè nihil creatum est. Sin autem
 creatura sunt, profectò non ex eorum essentia ortum traxerunt. Malum corruptio
 ac mors est. Malum igitur, siquidem aliis malum, sibi autem bonum est,
 seipsum tuetur, atque hac ratione non prorsus malum est. Quatenus enim se tue-
 tur, malum non est. Sin autem prorsus malum est, causam sanè haud quisquam
 dixerit, quin sibi quoque ipsi malum sit, exitiumque atque interitum afferat. Ac
 quanquam in alterius corruptione alterius generatio est, tamen generationis cau-
 sa non est: verum Deus pro singulari sua bonitate ex alterius corruptione alterius
 generationem efficit. Materia etenim, quæ à bono ita creata est, vt ipsi subiecta
 sit, bona est: siquidè ille in principio cuncta ex nihilo in ortum protulit. 15 Idem
 porrò

Non malū
 est puniri,
 sed pœnam
 mereri.

- A** porrò simul & bonum & malum non est: neque eiusdem rei corruptio & generatio eadem est, nec corruptio simul & virtus, nec ipsamet virtus corruptio ipsamet esse potest. Quæcirca malum nec est, nec bonum est, nec gignendi vim habet, nec boni aliquid efficere potest. At bonum, in quibus plene ac perfectè insitum fuerit, plena quoque ac perfecta bona edit: in quibus aliqua ex parte, quoquo modo: in quibus denique nullo modo insit, nec ipsa sunt, & mala prorsus dicuntur. Fornicatio, qua ratione desiderium & amicitia atque cõiunctio est, bonum est: quatenus autem eius, quod minimè congruat, quodque lex diuina vetet, desiderium est, malum est. Nam quod non imperatum, sed prohibitum est, non est, tanquam quod non esse debeat. Quò fit, vt eius quod non sit, nec fieri debeat, cupiditas, malum sit. Malum porrò in duplici genere est. Alterum enim verè malum est, tanquam à naturali habitu prolapsio. (Deus siquidem hominem *Ecdi 7.* rectum creauit: ipse autem cogitationes multas inuestigauit.) Alterum sensus nostri ratione ita appellatur, vt calamitates, quibus in tentationibus afficimur. Mali enim vocabulum anceps est. Duas quippè significationes habet. Interdum enim virtutis, interdum gaudij, hoc est rei expetitæ priuationem indicat. Siquidè fornicatio aliud nihil est, quàm pudicitia priuatio, ac sceleratus vsus. Nam pro eo atque quispiam vas suum, hoc est vxorem suam, amare, ei que misceri debebat, alienam amat, rem que cum ea habet. Eodem modo infidelitas tum contrahitur, cum quis, pro eo atque ei qui naturà Deus est, credere, ipsum que amare debebat, ei qui Deus nõ est, credit. In hoc ergo malum situm est, cum quis eo quod non est, tanquam quod sit, vtitur, nec cuique quæ sua sunt, tribuit. Propria porrò cuique ea sunt, quæ à Deo decernuntur. Ac Dei quidem proprium est, gloria, & honor. Nam hæc ei, vt creatori, conueniunt. Proprium autem creaturarum est, mensura ea, quam cuique rei Deus constituit, qui etiam ipsum esse dedit. Porrò *Liberi arbitrium.* in nobis situm est his, quæ nobis diuino munere concessa sunt, ad eum finem vt, ad quem concessa sunt. Exempli gratia: Partem eam animi, in qua cupiditas inest, nobis idcirco dedit, vt ipsum, qui solus bonus est, concupiscamus. Itaque si cupiditate ad hunc finem vtamur, virtus est, & bonum. At si aliud quicquam supra eum amemus, non est vsus, sed abusus. In hoc enim ipsum nos procreauit, vt eum expetamus, eoque fruamur. Erat, inquiunt, materia, principij expers, ingenita, in suis finibus temerè semper & immoderatè agitata, secum que pugnans, ac seipsam absumens. Erat etiam Deus in suis finibus, ortu carens, ingenitus, sempiternus, corporis expers, totus lux. At materia temerè atque inordinatè agitata, ad Dei fines perrexit: lucis que admiratione commota, secum pugnare desistit, lucem que adorta est, ac pugna lacesiuit, adeò vt ipsius quoque partem ad se rapuerit. Nam etiam suos principes ac præfectos materia, ¹⁶ velut in abscondita quadam aula regia habere affirmant, quos & mundi rectores tenebrarum, & spiritalia nequitia esse aiunt. Passus porrò est, inquiunt, Deus bonus partem suam ab ea abstractam captiuam teneri, quò eam circumscriberet ac definirer, ne ea vterius ad suos fines progredetur. Si sempiterna, ingenita, incorporea, qualitatis expers & inuisibilis est materia, item que bonus Deus, atque ex eorum substantia omnia ortum *Consuetudo precedentis fabule.* habuerunt, quonam modo cernuntur ea, quæ ex his orta sunt? Nam quod ex incorporea & inuisibili substantia progreditur, incorporeum quoque ipsum atque inuisibile sit necesse est. Atque, vt quod hoc prius est dicam, Si duæ hæc substantia ortus expertes, ingenita, & sempiterna sunt, nos autem ex his conflati sumus, proculdubio nos quoque ortu caremus ac sempiterni sumus. Vnius cuiusque enim substantia fetus eandem cum ea substantia, ex qua genitus est, substantiam habet, hoc est cum sempiterna sempiternam, cum ingenita ingenitam, cum ortu carente ortus expertem. Deinde, Si ex mali & boni substantia constamus, non creatura, sed filij sumus, nec vlla in mundo creatura erit. Ac rursus: Si fieri non potest, vt boni natura in malum vertatur, atque omninò vel malum cogitet, vel perpetret, fierique item nequit, vt malus immutetur, bonum que aliquid vel

cogitatione complectatur, vel faciat, profectò cum anima nostra à bono, corpus F
autem à malo ortum traxerit, fieri quoq; non poterit, vt anima nostra quicquam
turpe cogitet, ac corpus nostrum boni quicquam efficiat. Atqui multas animas
malè cogitantes cernimus, vt animas Manichæorum, rursusque multa corpora
bonis operibus studentia, vt sanctorum corpora. Præterea, si & malus ex incor-
poreo & corpore concretus est, & bonus similiter, sanè cum anima nostra ex bo-
ni substantia, corpus autem ex mali substantia ortum ducant, anima quoque no-
stra ex incorporeo & corpore composita erit, corpusque item nostrum. Ac rur-
sus: Si materia ortu caret, si quidem incorporea est, quonam modo ex incorporea
substantia prodit? Nam quod ortu caret, prorsus ab omni mutatione alienum
est. Iam, ea quæ naturâ simplicia sunt, copulari non possunt. Quonam igitur pa-
cto concretio facta est? Ac rursus: Si materia composita est, ex incorporeo & G
corpore est. Atqui corpus incorporeo contrarium est. Quisnam igitur contra-
ria inter se copulauit? Neq; enim contraria cum contrariis versarentur, amicè que
in vnam velut texturam, & vnam substantiam coniungerentur, nisi Creatoris
potentia ea in vnum compegisset. Materia, vt quæ composita sit, à diuino verbo
ortum accepit. Ac rursus: Materia vel corruptio est, vel corruptioni obnoxia.
Corruptio etenim non corrumpitur, sed corrumpit: quod autè corruptioni sub-
iectum est, à corruptione corrumpitur. Ac rursus: Quidnam est corruptio? Cor-
rumpens, an corruptio, an corruptioni obnoxia? Corruptio enim est composita-
rum rerum dissolutio. Corripit autem is, qui corruptionem affert. Corruptio
denique compositum illud, quod dissoluitur. Atque id quidem quod corrup-
pit & quod corrumpitur, substantiæ sunt. Corruptio autem accidens, vt quæ in
compositorum dissolutione consideretur. Ac neque antè est, neque post disso-
lutionem permanet. Quidnam igitur est corruptio? Corripens, an corruptio,
an corruptioni obnoxia? Si corruptentem dixeritis, quæram quidnam sit id
quod ipsa corrumpat, nisi fortè bonum. Nihil enim aliud dicitis præter materiam
& bonum. Si duo erant, materia corrumpit, bonus autem vitam affert. Ita mate-
ria quidem continetur & seruatur: bonus autem corrumpitur ac perit. Quòd si
hoc dixeritis, materiam seipsam corrumpere, illud velim sciatis, nihil esse quod à
seipso corrumpatur. Et certè se seipsam corrumpere, iam seipsam consumpsisset,
atque in nihilum redegisset. Adde quòd principij expers id esse nequit, quod I
corrumpitur. Sin autem corruptioni obnoxia est, à quo tandem corrumpitur,
nisi à bono? Ita bonus corruptor erit. Sin denique corruptio est, à quo agitur,
& est? Corruptio etenim, vt iam diximus, dissolutio est. Quisnam igitur est qui
dissoluit, & quid quod dissoluitur? Quòd autem materia corruptio non sit, nec
corruptibilis substantia, hinc perspicere potest. Siquidem corruptibilis substantia
præcedit, priusque existit, velut composita substantia. Corruptio autem post cõ-
positionem accedit, ea, quæ composita sunt, dissolvens. Quonam porrò modo
materiæ substantia esset, si quidem comitem & existentem corruptionem habe-
ret? At fortasse dicitis, corruptionem, item que id quod corrumpi potest, quan-
doque non actu, sed potentiâ duntaxat extitisse. Verùm illud velim intelligatis, K
à vero quidem illud non abhorre, vt aliquid vim corrumpendi aut creandi ha-
beat, necdum tamen reipsa corrumpat aut creet, quòd videlicet ea quæ corrup-
tantur aut procreentur, eiusdem cum eo qui corrumpit aut procreat, æternitatis
esse nequeant. At vos nihil ex nihilo in ortum productum esse dicitis, verùm ma-
lum ipsum eiusmodi esse, vt seipsum corrumpat atque conficiat. Quòd fit, vt ma-
teria, potentiâ tantum, ac non item actu hoc habens, vt corrumpere atque cor-
rumpere, imperfecta esset. Illud porrò, quod ex imperfecto ad perfectum pro-
ficit, sempiternum esse nequit. Nam si quod mutationem nullam admittit, semp-
iternum est, id certè in quod mutatio cadit, ortu minimè caret. Ac rursus: Quid
prius est in materia? substantia, an corruptio? Si corruptio, existere eam impossi-
bile est, vt quæ antequàm sit, corrumpatur. Sin autè ipsius substantia corruptio-
nem

- A** nem antecessit, essentia potius ac substantia quam corruptio est: atque ita incorruptibilitas quondam erat, contrariam corruptionem haudquaquam habens, ac non sempiterna corruptis. Quod si sempiterna ipsius substantia erat, cum sese ipsa consumeret, quomodo modo fructus produxit? Si aliqua tantum ex parte consumebat, ergo corrumpendi vim non omni ex parte habebat, nec in eam omni ex parte corruptio cadebat, nec denique omni ex parte mala erat. Sin autem, cum in eam corruptio caderet, ipsa sese corrumpendi finem fecit, aut malum est corrumpere, atque ita ex bona mala facta est. Si materia malum est, quid causa est, quin, si seipsam corruppebat, bona sit? Id enim, quo malum corrumpitur, bonum sit necesse est.
- B** Ac rursus illud explicite: Materia luxne erat, an tenebrae? Si lux, ergo ex boni essentia orta est: atque ita non duo principia sunt, sed vnum. Sin autem tenebrae, quomodo modo lucem intuentur? Si enim intuentur, lucem habent. Si luce caret, caecae sunt. Quomodo ergo pacto lucem perspexerunt? Quomodo item pacto tenebrae in lucido atque illustri erunt, nec soluentur? aut quid commercij luci cum tenebris? Ac rursus: Materia vel habitus est, vel non. Si habitus non est, quomodo motum habuit? Quicquid enim vita caret, ne moveri quidem potest. Si autem habitus, aut ex se, aut aliunde, aut a bono vitam habet. Quomodo porro bonus esse queat, qui vitio motum dederit? Si autem ab alio, non iam duo, sed tria principia erunt. Ac rursus: Materia, vel ex se hoc habebat, ut sempiterna esset, vel ab alio facta est.
- C** Ac si quidem ab alio facta est, sempiterna non est. Si autem sempiterna erat, semper hoc habuit ut esset, neque unquam hoc habuit, ut non esset. Quid igitur est quamobrem eam corruptionem ac mortem dicatis? Corruptio enim hoc affert, ut aliquid non sit: materia autem nunquam hoc habuit, ut non esset. Semper enim erat, ut ipsi praedicatis. Quomodo sit ergo, ut hoc dare queat, quo caret? Ac rursus: Generatio & corruptio inter se pugnant. Generatio enim est ex nihilo in ortum productio: corruptio autem ex ortu in nihilum dissolutio. Quocirca si materia de vestra sententia corruptio est, quomodo pacto fructus edit ac gignit? Ac rursus: Corruptio, quae quidem perfecta atque omnimoda est, seipsam corrumpit. Etenim si seipsam tuetur atque conseruat, haudquaquam omni ex parte corruptio est. Quod si seipsam quoque corrumpit, non iam erit. ¹⁷ Enimvero *αγαθόν*. i. bonum, hinc dicitur, quasi *ἀγαθὸν θεῶν*, i. valde diuinum: vel *παρὰ τὸ ἀγαθὸν πάντα τὰ κατὰ εἶναι*, hoc est quod omnia ad se ducat, ut quod naturam amabilem & expetendum sit, & quod naturaliter omnia appetunt. Malum autem nihil est aliud, quam naturam repugnans appetitio, hoc est cum aliud quidpiam praeter id quod naturam expetendum est, appetimus. Omnium porro, etiam malorum, principium ac finis est bonum. Boni enim causa omnia, tam bona, quam contraria fiunt. Nam & ea boni studio & cupiditate facimus. Nullus enim malum sibi ante oculos proponens, ea facit, quae facit. Ac proinde ne substantiam quidem habet malum, sed tanquam substantiam: nec sui, sed boni causa perpetratur. Quicquid enim fit, aut boni causa fit, aut eius quod bonum esse opinamur. In errorem a Deo agitur Propheta, vel Deo ipsum pro cupiditatis suae merito aberrare sinente: vel cum aliquid praedicat, ac Deus alia efficit praeter ea quae praedixerat, tum in errorem a Deo actus esse dicitur, hoc est imposturae conuincitur. Iam vero hoc velim nobis expeditis, o Manichaei, materia, quam malum, & tenebras, & corruptionem, & mortem dicitis, ortumque carere, ac sempiternam esse contenditis, substantiamne erat, an accidens? Si substantia, aut corpore praedita erat, ut terra, aqua, aer, ignis: aut corpore vacabat, ut Deus, angelus, anima: aut denique ex corporea & incorporea natura concreta erat. Ac si quidem corpus erat, motu carebat. Corpus enim omne anima & motu caret. Porro si motus expers erat, quomodo modo ad lucis fines se contulit, aut quomodo pacto motum habuit? Aut enim bonus ei motum attulit, atque ita boni nomen obtinere non poterit, qui malo motum dederit: aut praeter bonum alius est qui ipsi motum dedit: sicque tria principia futura sunt, non duo.

Si autē hīc dicitis quōd materia incorporea erat, à quo ergo corpus accepit? Neque enim corporis ac principij expers substantia in corpus verti potest. Vnde ergo innumerabilis hęc corporū multitudo fluxit? Sin vērō materiam ex eo quod corpore vacabat, & ex corpore, concretam fuisse dixeritis, illud noscatis velim, fieri non posse, vt homo nisi ex animo & corpore compositus atque concretus sit, ac rursus illud fieri non posse, vt corpus, nisi ex simplicibus elementis, hoc est terra, aqua, aere, igne, conflatur. Quocirca prius simplicia esse necesse est, ac tum denique ea fieri, quæ ex simplicibus constant. Proindeq; non duo, sed tria principia futura sunt. Ex quo intelligitur fieri nō posse, vt materia ortu careat. Quin si ea ex incorporeo & corpore constat, quid causā est quamobrem hominem ex incorporea sua natura, & ex corpore suo non effecerit? Audi cœlum, & auribus percipe terra. Attende cœlum, & loquar: & audiat terra verba oris mei. Loquar enim verba, non cordis mei, sed tenebris obductorum ac sceleratorū Manichæorum. Audite populi, tribus, linguæ, audite. Hodierno die cœlum ac terra vnum theatrum sint. Audite quid execrandi Manichæi dicant, circa lumen caligantes, ac verè os diaboli. Aiunt materiam cum Deo confixisse, partēmq; ab eo abstraxisse. Circumscriptum videlicet Deum dicunt, vt qui oppugnet & oppugnetur, ac mœrore afficiatur, & amputetur. Quid ais? Deusne bello laesitur? Deusne abscinditur? O me miserum! Non eos morte afficiemus? Non flammis absumemus? Cum his consuetudinem habebimus? Hos ad communionem recipiemus? Quisquis cum iis communicat, eorum est similis, partisque eorum, tum in hoc æuo, tum in futuro erit. Fratres, communitio dicitur: at mortem prius optetamus, quàm vt Manichæos ad communionem admittamus. Moriamur, vt viuamus. Qui eos ad communionem admittit, Manichæus est, atque ipsis par. Præstat Iudaismum profiteri, ac Iudæum mori, quàm cum Manichæis communicare. ¹⁸ O singularem Manichæorum absurditatem! Audite, per Deum vos obtestor, o viri, quid iste perditissimus Manes dicat. Non est, inquit, mundus Dei, sed diaboli. Nimirum vult nos à Deo nostro abalienare. Et in mœrore, inquit, coniectus est Deus, quōd pars ab eo abscissa esset: atque dolore affectus. At qui si pars ab eo amputata est, in eum quoque profectò corruptio cadit. Nam quod amputatur, corruptioni obnoxium est. Malum, inquit, partem Deo eripuit atque abstulit: ob eamque causam mittit Deus, partemque sibi ereptam vicissim prædat & eripit. Dei ergo prædones inducis, o perditissime? At etiam, inquit, machinas extruxit Deus, nimirum duodecim vasa, & Solem ac Lunam, vt quod suum erat, caperet. Qua tandem de causa? Vt bonus ignem mittat, ac mundum exurat, omniaque deleat, & materiam infra in loco suo reponat, animasque eas, quæ Manem minimè receperint. Audite quid Dei aduersarius dicat, quamque materiæ vim tribuat. Dei altissimi robur deicit. Primum enim ait ei sua furto surrepta fuisse. O ingentem imbecillitatem! Deumne meum imbecillum dicitis? At vltiò ac lubens id passus est. Cur ergo mœrore affectus est, si non ei vis allata est? Nemo enim sua sponte prodit, ac discruciat. Quod si, ne iphus locus occuparetur, cum alioqui materiam superare non possēt, diripi se passus est, quid afferri potest, quin imbecillitate laboret? Postea in mœrore versatur, ac pars ab eo auulsa excruciat. Itaque technas adhibet, & machinas efficit, vt quod suum est, capiat: ac ne id quidem integrum recipit. Etenim animæ illæ, quæ Manem sequi recusarunt, sempiternis pœnis afficiuntur. Ac postremò materia rursus, posteaquàm bonum seditionibus exercuit, & afflixit, nullaque ipsa calamitate affecta est, in suum locum restituitur, ad suamque sese vnà cum animabus illis, quæ Mani minimè crediderunt, se recipit. At fortasse rursus quoque rebellabit. Dicite autem nobis, o Manichæi, Materia, cum prius quæta ac pacata esset, bonane an mala erat? Si mala, postea igitur, excitata seditione, bona facta est. Sin autem prius bona, post igitur mala reddita est. Deinde, cum intestina seditione laborauit, ac temerè agitata est, atque ad lucis fines progressa est, si quidem lucem materiæ expertè perspexit, quonam

Esai.

Manichæos
rō execran-
da impietas.

Non commu-
nicandum
cum hereticis.

Manichæi
Deū imbecillum esse
aiunt.

A quonam modo cæca est? Quonam modo fieri queat, vt materia lucem à materia remotam cernat? Si autem animaduertit, quonam pacto ratione ac mente caret? Et eam, de vestra sententia, adamauit. Quonam ergo modo animæ expers est? quonam modo mala? Neque enim illud malum est, quod bonum amat. Quonam insuper modo mente ac sapientia caret, quæ ex finibus suis, non bruti cuiusdam animantis, sed præstantissimi cuiuspiam ac bene constituti imperatoris instar, excessit, lucisque haud contemnendam prædam accepit, atque ita ad sua se retulit? Quonam insuper modo malam eam dicitis, quæ bonum suscepit ac contempsit? Quæ enim ita comparata sunt, vt bonum suscipere queat, ea nec contraria, nec inimica sunt. Ac rursus: Si Dei pars à materia abrepta est, sequitur vt materia agendi & efficiendi vim habeat, contra boni natura perfectioni obnoxia, ac fluxa sit. Quòd si illa boni cupiditate affecta est, bonus autem sui partem malo dedit, vtrumque mutationem suscepit. Nam & malum eò bonum effectum est, quòd boni cupiditate flagrauit: & bonum eò malum redditum est, quòd malo misceri non recusauit. Ac rursus: Bonum ex huiusmodi raptu atque coniunctione, vel detrimentum accepit, vel attulit: vel vtilitatem accepit, vel dedit. Si vtilitatem accepit, efficax ergo & bonum est illud, quod vtilitatem attulit, inferiusque ac passibile id, cui vtilitas allata est. Sin autem detrimento affectum est, sic quoque passibile id esse constat, quod læditur, firmiusque ac valentius id quod lædit. Sin læsit ipse, malus est. Si profuit, inuidia igitur laborat, qui ob eam causam mæsto animo est, ac sæuus, qui materiam igni tradat, ac, præ incredibili quadam sæuitiæ magnitudine, partem quoque suam vnà cum ea. Quòd si detrimentum nec accepit, nec attulit, commodumque item nec dedit, nec accepit, primum quidem inefficax est: cum tamen boni ea natura sit, vt vbicunq; fuerit, proficit, siquidem probam, in qua vim suam exerat, materiam nanciscatur. Deinde iniquus est, quòd nec beneficio nec incommodo affectus, materiam nihil commeritam puniat. Si autem id stomachatur ac molestè fert, quòd materia ipsius amore capta, ac potita fuerit, vestra ratione ac sententia non est quòd quisquam ipsius amore inflammetur. Quòd si, vt dicere soletis, Deus materiam sibi imminentem perspiciens, vltro partem sui ab ea sibi eripi passus est, vt ipsius motu circumscripito atque compresso, eam postea supplicio afficeret, ac tanquam iniecto reti quoddam gehennæ affigeret, primum illud quæro, cur non statim eam fixerit, ac gehennæ tradiderit. Quòd si nisi hoc modo non poterat, quid tandem est quòd nobis malo non resistentibus succenseat, cum ipse præ virum imbecillitate animas nostras prodiderit? Deinde, gehennam dicentes, aut eam eiusdem cum bono, aut eiusdem cum malo substantiæ esse dicetis, aut alterius cuiusdam substantiæ: & ita non duæ, sed tres futuræ sunt. Si eiusdem cum bono substantiæ est, quonam modo cruciat? non enim bona est gehenna. Si autem eandem cum malo substantiam habet, malum non cruciat. Nihil enim sibi ipsi cruciatus infert. Sin denique aliud quiddam præter hæc duo, tria ergo principia erunt, non duo. Aut certe ex nihilo in ortum producta est. Quod si ita est, quin ergo, recta via incedentes, omnia ex nihilo in ortum prolata fuisse dicimus? Iam verò quòd ortu caret, id mutationis quoque expers est. Mutatio enim est, cum id, quod prius non erat, postea existit. Quorum porrò status à mutatione cœpit, ea quoque naturam mutari possunt: quemadmodum contra ea suapte natura ab omni mutatione abhorrent, quorum status haudquaquam à mutatione initium duxit, verum principij omnis expers est. Quonam igitur modo nos ex substantiis ortus expertibus extitimus? Num enim ipsæ quoque tales sunt, quales nos mortales? Si enim tales, quonam pacto mutatae sunt? Ex quo intelligi datur, nos non ex sempiternis substantiis, sed ex nihilo ortos esse. Præterea, si ortus expers ac sempiternum principium est materia, & malum, quod

ex ipsa ortum ducit, & quicquid habet, hoc est tyrannidem & robur, & vitium, **F** omnia inquam ista perpetua atque immutabilia habebit. Quanam igitur ratione is, qui usque adeo eam pertimuit, ut partem etiam sui ab ea capi permiserit, **E** ad extremum superare poterit? **MAN.** Qua de causa Deus cum praesciret fore, ut diabolus ex malo in bonum verteretur, ac boni iacturam faceret, bonique expers, hoc est malus fieret, eum condidit? **ORTH.** Si eum praenoscebat, certe ut omnino futurum praenoscebat. Etenim eius, quod non omnino futurum sit, praescientia, non praescientia, sed ignoratio est, & imperfectura. **MAN.** Volensne Deus eum fecit? **ORTH.** Certe volens. **MAN.** Et quid est, quamobrem, cum bonus esset, eum facere voluit, qui malus futurus erat? **ORTH.** Deus eum bonum fecit: verum ipse voluntarie mutatus **G** est, ac bonum abiecit. **MAN.** Quidnam autem est, cur eum arbitrij libertate praeditum ac mutabilem effecerit? **ORTH.** Quicquid creatum est, hanc naturam habet, ut mutari possit. Quorum etenim ortus a mutatione initium duxit, ea quoque suapte natura mutabilia esse necesse est. An non enim mutatio est ex nihilo in ortum productio? Quod fit, ut Deus solus naturam immutabilem sit, utpote increatus ac sempiternus. Ex rebus autem conditis, omnes quidem illae, quae rationis participes sunt, voluntatis respectu mutabiles sunt: reliquae autem, corporis ratione. At vero arbitrij libertate praeditum idcirco eum condidit, quia quicquid ratione utitur, sui iuris sit necesse est. Quorsum etenim ratione utetur, si arbitrij libertate careat? Nam quod, vel vi, vel **H** naturae necessitate, fit, virtutis nomen haudquaquam obtinet. Ex quo efficitur, ut ne virtus quidem brutis inest. Porro bonorum virtutem ob nonnullorum inestiam atque ignaviam tollere, haud aequum est. **MAN.** Igitur eos tantum efficere debebat, qui prohi futuri essent, ut bonum solum esset, solaque virtus in orbe versaretur. **ORTH.** Perfectum bonum Deus solus est: cunctaque, si cum eo conferantur, imperfecta sunt, atque haecenus duntaxat & sunt & dicuntur bona, quatenus ipse se illis impertit, ac mutuae eorum inter se comparationis respectu. Nam quod boni magis est particeps, magis quoque est & dicitur. Quod autem minus, minus quoque est. Quod porro nullo modo bonum est, ne quidem est. Quod denique nullo modo est, prorsus malum est. Atque ipsum hoc esse, bonum est. Ex Deo enim, qui **I** bonus est, proficiscitur. Quamobrem, cum diabolus sit, hac ratione quod est, bonus est. **MAN.** Quid causae est, quamobrem dicat Dominus, Bonum erat homini illi, si non natus fuisset homo ille? **ORTH.** Quoniam bono quidem bona dare conuenit: at accipienti probrum ac dedecus est, accepta bona minime seruare, non donantis, sed sui ipsius culpa ac focordia. Et vero Deus pro sua bonitate non potest non largiri bona, hoc est vult: at qui accipere recusat, ipse sibi detrimentum accersit, dum potius ac praestabilius ducit non capere, quam capere. Quocirca nec aequum nec bonum est ob eam causam, quia hic accipere nolit, bonum, quominus bene faciat, ac bona praebet, prohiberi. Nam alioqui bonum malo cederet. siquidem cum Deus bonitate **K** adductus ex nihilo in ortum producat, contra, ea de causa, quia malus aliquis futurus esset, voluntarie videlicet a bono recedens, bonum boni opificium impeditur. Ac proinde non dixit Dominus, Utile fuerat, si non natus fuisset homo ille, sed, Utile fuerat homini illi. Bonum quidem est, & quantum ad naturam, & quantum ad ius attinet, ut bonus bene faciat, ac bona largiatur. At qui accepit, nec conseruauit, turpe ac probrosum sibi hoc ipsum efficit quod acceperit. Ipse enim, qui bonum non vult, ne hoc quidem bonum vult quod habet, neque eo delectatur. Et quidem, ut simus, nostri arbitrij non est, sed a Deo solo proficiscitur: ut autem boni simus, tum ex Deo, tum ex nobis manat. Deus itaque, quod suarum partium est, dat, ut bene simus: at nos id quod in potestate nostra situm est, nempe ut data bona conseruemus,

*Deus solus
naturam im-
mutabilis
est.*

*Frustrava-
tionem ac-
cepit homo,
si arbitrij
libertate ca-
reat.*

Mat. 26.

*Ut boni si-
mus, tum ex
Deo, tum ex
nobis ma-
nat.*

A feruimus, vel facimus vel negligimus. Quod autem solius Dei est, siue ipsi velimus, siue nolimus, ipse pro sua bonitate tribuit: quò bonum vel aliqua saltem ex parte in nobis sit. Quin Deus diabolo quoque semper bona præbet: verum ille accipere recusat. Atque in futuro æuo Deus omnibus bona tribuit (bonorum quippè fons est, bonitatem nemini non fundens:) at vnusquisque, prout capacem sese reddidit, boni particeps efficitur. Ac quidem hîc dum aliud quippiam appetimus, eoque potimur, aliquam saltem voluptatem capimus. Illic autem, cum Deus omnia in omnibus erit, nec cibus, nec potus, nec vlla carnalis voluptas, nec vlla iniquitas futura est, tum verò illi, qui in ea conditione erunt, vt nec consuetas voluptates habeant, nec earum quæ ex Deo sentiuntur, capaces sint, in grauissimo atque incurabili quodam dolore versabuntur: non quòd Deus supplicium fecerit, sed quòd nos pœnam nobis ipsis parauerimus. Quandoquidem nec Deus mortem fecit, sed nos eam accersimus. *Sap. 1.* Quanquam enim ea corporis omnis compositi natura est, vt dissoluatur aliquando & intereat: tamen quandiu Adamus cum Deo per contemplationem coniunctus erat, in ipso vitam habebat, qua mortalis ipsius caro supra naturæ leges viuificaretur. Posteaquam verò ab ea coniunctione, quæ ei cum vita, hoc est cum Deo erat, abscissit, ab ea quoque quæ supra naturam erat incorruptibilitate, ad eam, quæ naturæ consentanea est, compositi dissolutionem, hoc est ad mortem, venit. Quoniam autem nonnulli sunt, qui Deum, cum eos, qui peccaturi, nec pœnitentiam acturi atque ideò condemnandi erant, prænosset, eos ex nihilo in ortum producere minimè debuisse dicant: sic enim non modò illos nullo beneficio afficere, verum etiam excruciare: primum quidem ad eos illud Apostoli vsurpabimus, O homo, tu quis es qui respondes Deo? Voluntati enim ipsius quis resistit? Quod enim vult, hoc demum bonum est: ac potestatem habet figulus faciendi vas, aliud quidem in honorem, aliud autem in contumeliam. Ipse enim est qui iustos & iniustos, partim honore, partim ignominia afficit. Etenim idem Apostolus in ea Epistola, quam ad Timotheum scripsit, posteaquam vitia antè enumerasset, hæc verba subiungit. Si quis igitur emundauerit se ex his, erit vas in honorem. Nam cum ita conditi simus, vt nobis arbitrij libertas insit, in nostra potestate hoc fitum est, vt vel nos ipsos à fœdissimis quibusque vitiis expurgemus, vel iisdem inquinemus. Cæterum Deus omnes bonos creauit. Ipse quippè omnibus, tum vt sint, tum vt bene ac præclare sint, præbet, Solis nimirum instar bonitatis suæ radios ad omnia opera sua diffundens. Atque vt quidem nos simus, non in nobis situm est accipere: vt autem beati simus, in nostro arbitrio consistit. Quocirca si velimus ac cupiamus, ipsius bonitatis participes erimus, atque in sempiterna luce versabimur. Sin autem segnitie atque ignauia torpescamus, nosque ipsos cæcitate afficiamus, eumque minimè expetamus, eius expertes erimus. Quamobrem haud consentaneum erat, vt ob ignauiam nostram ille bonitatis suæ beneficia non impertiret. Inter quæ videlicet primum illud est, vt aliquid sit. Neque par erat, vt vitium nostrum victoriam obtineret, atque inertem ipsius bonitatem redderet. Nam alioqui nulla omnino res extitisset. Nihil enim est in omnibus rebus, quod, vt ipsius bonitatis dignum est, munere suo perfungatur. Etenim si cuncta cum eo iustè conferantur, vt sint profectò non merentur. Nec tamen bonus duntaxat est Deus, sed etiam iustus. Atque omnia quæ nondum orta sunt, perinde cernit, ac si essent. Qui enim, inquit ille, vocat ea quæ non sunt, tanquam sint. Quòd si, de vestra sententia, eos qui supplicio affiendi erant, inducem edere minimè debebat, imò verò pro eximia sua ac præcellenti bonitate eos potius efficere debebat, ac nò supplicio afficere, sed peccantibus ipsis veniam dare. Vtrumque enim horum in ipsius potestate est, nempe & efficere, & ignoscere. Quòd

Mum ij

*Nihil est,
quod, vt
Dei boni-
tate dignum
est, munus
suum obear.
Rom. 4.*

si æquum est de iis qui peccant, supplicium sumi, æquum quoque; certè erat ut etiam ipsi crearentur. Deus enim ea quæ sunt, tanquam quæ non sint, perspicit, neque ex rerum euentis iudicat, verum ex futurorum prænoxiõne. Nam neque ex eorum quæ sunt euentu, ea comperta & explorata habet, sed quæ futura sunt prænoxiõcit, ac pro sua præscientia ea præfinit. Quoniam autem modo præscire queat quod futurum non est? Nam si aliquem peccatorum præsciuisset, nec eum condidisset, præscientia hæc non esset, sed impostura. Quemadmodum enim cognitio est earum rerum quæ sunt: sic prænoxiõ earum est, quæ certò futura sunt. Quamobrem non est nobis committendum, ut de Deo iudicium nobis arrogemus. Non enim ipsius consilium nobis est exploratum. Quis enim nouit mentem Domini? aut quis consiliarius eius fuit? Neque enim consilia omnia sua nobis patefecit, sed ea demum, quæ nostrà scire intererat: quæ autem scire nihil nostrà referebat, ea occultauit. Ac proinde in Deum ne inquiremus. Ipse enim iudex est, ipse bonorum fons: nec bonum est vllum, nisi quod à Sole hauritur. Ac sanè Deus, ut qui naturæ bonitate ac misericordia præstet, peccatum non vult, nec mortem peccatoris, nec viuentium exitio delectatur, nec iræ affectu obsidetur, aut pœnam infert, verum omnibus bona fundit. Qui vult, accipit, & bonus bonis potitur. Atque in hac quidem vitæ moderatio quædam & gubernatio est, atque arcana quædam prouidentia, quæ iij, qui peccant, ad pœnitentiam & meliorem frugem vocantur. Post extremum autem vitæ diem non iam mutationi, non iam pœnitentiæ locus est: non quòd Deus pœnitentiam non suscipiat (neque enim ipse se ipsum negare potest, nec misericordiam suam abiicit) sed quia anima iam mutari nequit. Quocirca etiam si quis omnibus iustitiæ muneribus fungatur, ac deinde animum mutet & peccet, atque in peccati amore & cupiditate è vita excedat, in peccato suo morietur. Eodémque modo peccator, si resipuerit, atque in resipiscencia mortem obeat, peccata ipsius obliuione conterentur. Quemadmodum enim dæmones post lapsum non iam resipiscunt, nec rursus angeli nunc peccant, sed vtrique hoc habent, ut nulla iam in eos mutatio cadat: eodem modo homines quoque post mortem id habent, ut mutari iam non possint. Ac iusti quidem Deum cupientes, eo quæ semper fruuntur, oblectantur: peccatores contra peccatum cupientes, nec peccati materias habentes, tanquam igne & verme corrosi, cruciantur, omni prorsus consolatione destituti. Quid enim aliud pœna est, quàm rei expetitæ priuatio? Ergo pro cupiditatis ratione, tum iij, qui Dei cupiditate tenentur, in voluptate versantur, tum iij, qui peccati desiderio flagent, puniuntur. Nam & illi, qui eius rei compotes sunt, quam concupiscunt, pro cupiditatis suæ modo delectantur: ac contra iij, qui id, quod cupiunt, non consequuntur, pro cupiditatis suæ portione discruciantur. Velim autem id mihi respondeatis, quidnam Omnipotētis vocabulum significet. An non eum qui omnia imperio tenet? Ait enim Apostolus, Qui autem omnia creauit, Deus. Quid igitur afferri potest, quamobrem omnipotens sit Deus, si vitio ac materiæ non dominetur? aut quamobrem opifex sit, si materiam non effecit? aut cur denique sit Deus, si imperfectus sit, nec plenam ac perfectam vim habeat? Quid enim cause est, cur materiã non deleuerit, ac subiecerit, sed eam ad certum tempus seditionem exercere permiserit? Si quia noluit, bonus certè non est. Neque enim boni, nec iusti est, peccantibus acquiescere. Si quia non potuit, Deusne is esse queat, qui imbecillis est? Neque enim idem vobis afferre licet, quod nos de eo, quòd diabolus effectus sit, attulimus, nimirum hoc ipsum quòd ille sit, bonum esse. Nam nos, cum ipsi hoc tribuamus, quòd à Deo creatus sit, bonum hoc esse quòd ipse sit, non iniuriã dixerimus. Nam quod à bono datur, quin bonum sit, nihil cause est. At vos, cum materiam ex bono ortam esse negetis, imò etiam ipsam naturã malam, ac boni prorsus expertem esse contendatis, nullo modo bonum hoc esse dicere queatis, quòd ipsa sit. Ex quo illud efficitur, ut de vestra

Esa. 40.

2. Tim. 2.

A morte
homines
immuta-
biles sunt.

Heb. 3.

A vestra sententia nec bonus nec iustus Deus sit, qui eam à principio minimè iustulerit. Ac rursus: Si ex boni & ex mali substantia cuncta ortum habent, certè nec bonus, nec malus, rerum creatores, sed patres sunt. Ac rursus: Si malum bono contrarium est, ut sensenti, & principium principio, & substantia substantiæ, & ut vestro more loquar, Deus Deo, sanè cum in nostro arbitrio ac potestate sit, bonum aut malum facere, in nostra quoque potestate hoc situm erit, bono vel malo palmam dare, nosque causa erimus cur uterque alterum superet. Nos verò vnum Deum bonum, iustum, omnium effectorem, omnia imperio tenentem, omnipotentem, parem voluntati vim habentem, esse dicimus: ab eaque cuncta, tam quæ cernuntur, quam quæ oculorum obtutum fugiunt, creata, atque non ex ipsius substantia, sed ex nihilo in ortum producta fuisse. Omnia enim quæcunque voluit Dominus, fecit: atque id demum bonum esse affirmamus, quod ipse vult. Neque rerum effectarum est de effectore iudicare: nec providentiæ ipsius rationes nobis perspectæ sunt. Quis enim nouit mentem Domini? aut quis consiliarius eius fuit? Nam si ipsius consilium, atque voluntas humanæ cognitioni pateret, nec Deus esset, nec admirationem sui moueret. Quemadmodum enim ipsius substantia omnem ingenij captum fugit: sic etiam ipsius voluntas & providentia. Etenim si ea, quæ hominum sunt, nemo scit, nisi vniuscuiusque spiritus, qui in ipso est, quin ne omnia quidem sua quisque cognoscit (Neque enim futurum exploratum habet, nec quid castino die velit, ei compertum est, ac sapè etiam eorum quæ constituerat, obliuione capitur:)

Psal. 134.

Esa. 40.

B Quocirca Deus pro sua præscientia cuncta curat. Ac quanquam nonnullis, qui nec futura, nec præterita, imò nec præsentia omnia norunt, præpostera ipsius gubernatio videatur: plana tamen verè, & æquabilis, ac bona & iusta est. Nam cum ea, quæ in arbitrio nostro consistunt, perinde prænoscat, ac si iam essent, futura iustè & vult & iudicat. Neque enim Deus hominis more cernit.

1. Reg. 16.

C Homo quippè videt in faciem: Deus autem intuetur cor. Ac nos haud rarò id etiam, quod ab omnibus iustum esse iudicatur, iniquum esse censemus: vel quia animus noster vitio occupatus est, vel quia non eadem res omnibus placet, sed aliis alia. At Deus non ex poenitentia vel postera cognitione, sed ex prænotione iudicat. Nam cum Deus omnia prænoscat antequam oriantur, iustè & providè atque vtiliter vnicuique hoc præfinit, ut quæ in nostra potestate minimè sita sunt, iis, quæ in nostra potestate consistunt, responderent. Aliud siquidem est cognitio, aliud prænotio, aliud agnitio: aliud item decretum, aliud præfinitio. Cognitio enim est, ea quæ sunt, aut sunt, scire. Prænotio, ea quæ futura sunt, antequam in ortum prodeant, nosse. Agnitio verò, ea, quæ potè falsam accedit, cognitio. Eodem modo decretum est iudicium ac sententia de iis rebus quæ contigerunt. Præfinitio autem, iudicium & sententia de futuris. Quæ cum ita sint, Deus ea quæ voluntariè à nobis futura sunt, hoc est ea, quæ in potestate nostra sita sunt, nimirum virtutem ac vitium præsciens, ea demum præfinit, quæ in arbitrio nostro minimè consistunt. Ac quidem vis Dei præsciens à nobis causam haudquaquam habet. At verò, ut ea quæ facturi sumus præsciat, à nobis proficiscitur. Nam si facturi non essemus, ne ipse quidem, quod futurum non esset, prænosceret. Et quidem Dei præscientia vera atque inuiolabilis est: verum ipsa haudquaquam causa est, cur omninò fiat id quod futurum est, quin potius, quia hoc vel illud facturi sumus, idcirco prænoscit. Multa porrò prænoscit, quæ ipsi minimè grata sunt. Nec propterea tamen ipse horum causa est: quemadmodum nec medicus idcirco morbi auctor est, quia futurum prænouit, ut quispiam in morbum incideret: verum ipsa quidem ægotatio ab alia causa proficiscitur, quæ morbum parit: medici autem præscientia ab ea arte manat, qua ipse instructus est. Ad eundem modum id quoque, quod à nobis futurum est, à Deo causam non habet, sed à libera nostra voluntate. Vo-

γνώσις,
ἀπό γνῶ-
σις, ἐπι-
γνώσις.

Deus multa
prænos-
cit, quæ mi-
nimè ipsi
grata sunt.

luntatis porrò libertas, haud mala est, si, vt nobis, & ad quem vsus data est, ea vtamur. At quòd prænoscatur Deus, id verò præscienti ipsius potentia ascribendum est. Quin ne poenarum quidem nostrarum Deus author est. Neque enim, cur sceleratus poenas lætat, iudex causa est, etiam si se volens sententiam ferat: verum is, qui facinus admisit, poenam sibi ipsi accersit, iudex autem iustitiæ causa est. Iustitiam porrò bonam rem esse constat. Quamuis enim volens iudicet, non tamen primariæ voluntatis ratione iudicat, sed secundariæ. Primariæ enim voluntas est, id, quòd quispiam ex seipso vult: secundaria autem, id, quòd earum rerum, quæ contingunt, causa vult. Primariæ namque Deus ex seipso vult omnes homines saluos fieri, atque ad veritatis agnitionem venire. Cùm autem peccamus, vtilitatis nostræ causa nos castigari vult. Ita primaria Dei voluntas bonitatis est: secundaria, iustitiæ ipsius. Quòd autem Deus pro sua præscientia omnia præfinierit, hinc demum intelligemus. Deus mutationis expertus est, atque ex prænotione, non ex postera agnitione, iudicat. Nam si in diem iudicat ac decernit, in diem quoque id quod fit cognoscit: atque etiam, vt quidam aiunt, & poenitudine ducitur, & vitæ annos adiungit, nescientes videlicet quid dicant. Etenim si poenitentia ducitur, & annos adiungit, certè & voluntatem & cognitionem eiusmodi habet, in quam mutatio cadat. Id quod à Dei natura abhorret. Quòd si in Scripturæ sacræ monumentis annos vitæ Ezechia adiecit dicitur, non tamen ita adiecit, quasi ignoraret, aut non præfiniuisset. Quin potius ipse ea, quæ ad Ezechiam spectabant, & prænouerat, & præfiniuerat: verum pro sua prouidentia, vt salutem nostram consuleret, sermonem ita figurauit: quòd nimirum, quanta poenitentia vis esset, declararet. Nam quòd poenitentiæ affectus fuisse dicitur, id à nobis sumptum est. Scriptura quippè, ad puerilem auditorum imbecillitatem sese accommodans, humano more loqui solet. Quemadmodum enim dicitur, Quare obdormis Domine? non quòd Deus dormiat, sed quòd ipsius patientiam ac lenitatem, auxiliique dilationem somnum appellet (quandoquidem apud nos ij, qui somno tenentur, opem nemini ferre queunt:) eodem modo poenitentia quoque vocabulum vsurpauit. Vt enim nos, cùm opibus aliquem auxiliamus, atque ille eis malè vtitur, poenitentia afficimur: sic etiam Deus, cùm hominem effecisset, Saulemque in regem vnxisset, ipsi que in peccatum lapsi essent, poenitentia affectus fuisse dicitur: non quòd Deum poenituisset (quid enim futurum esset, ante norat) sed quòd illi ea perpetrassent, quæ poenitentia digna erant. Quocirca bona agere, ac boni effici contendamus, vt in eorum numero simus, quos Deus bonos fore prænouit, atque ad æternam vitam præordinauit. Illud autem scire attinet, quòd bonum præstantissimus ordo est, vnicuique, quod naturam suam est, conseruans, hoc est virtus. Contrà malum ordinis euerfio est, hoc est perturbatio. Duplici porrò modo bonum dicitur, nempe vel id quod verè bonum est, vt ordo ille, de quo nunc diximus, vel id quod boni tantum speciem habet, vt voluptas ea, qua præter eum ordinem, quem ante diximus, sensus titillatur: quod quidem bonum non est, sed malum potius. Eodem modo malum quoque duplici modo dicitur, nempe vel id quod verè malum est, hoc est quod præter ordinem naturæ consentaneum, atque aduersus Creatoris legem ex propria voluntate atque sententia efficitur (naturalis enim ordo in hoc situs est, vt quis Creatori obediatur: perturbatio autem in contumacia atque ipsius contemptu) vel quod opinione tantum malum est, vt quod sensibus acerbum est, ac nobis graue & molestum, velut castigatio: quæ quidem in bonis potius atque vtilibus numerari debet, quippè quæ ad naturalem ordinem nos reducat. Ac voluntaria quidem mala dicuntur, quæ verè mala sunt, hoc est peccata: non voluntaria autem, ea quæ molestiam habent. Ergo neque horum, neque illorum, Deus causa est, quemadmodum à nobis est demonstratum. Et si enim minimè voluntaria sunt ea, quæ mala idcirco dicuntur, quòd ob molestiam,

Que prima
ria, que se-
cundaria vo-
luntas.
1. Tim. 2.

Esa. 38.

Dei peni-
tentia quo
pacto acci-
pienda.
Psal. 43.

Alestiam, quam inferunt, impudentiamque nostram, mala nobis esse videantur, etiam si alioqui iis non affici, sit ab eo, quod opus est, aberrare (quandoquidem Deus iusta ratione, atque ut nos vtiliter erudiat, voluptatis illecebram dolore mulctat) ea tamen à voluntariis malis pendunt. Siquidem mala non voluntaria sequi ea solent, quæ voluntate contrahuntur. Pœnæ quippè ac disciplinæ, atque calamitates, ob eam causam sæpè nobis inferuntur, ut meliores efficiamur. Atque futuri seculi supplicium perfectus vitij ac peccati est iæteritus. Aut, ut contrario modo loquar, iis qui corporis voluptates legi naturæ repugnantes, ac peccata, quæ propter eas admittuntur, expetunt, hoc ipsum sempiternum supplicium erit, quòd, quæ illis vtantur, facultate prorsus destituti sint. Pœna etenim hoc est, re cõcupita carere. Etenim legi naturæ repugnat ea voluptas, quæ ad peccatum vsque grassatur. Hæc autem duplex est, altera animi, altera corporis. Voluptas animi est gloriæ cupiditas. Voluptas corporis, cibus, potus, corporis remissio, somnus, res venerea. Quæ quidem omnia naturalia sunt & bona, cum, ut naturæ ordo fert, atque, ut Creator sanxit, fiunt: mala autem, cum præter Creatoris legem ordinemque atque vsum naturalem. Naturalis porrò ordo in hoc situs est, ut gloriam eam, quæ à Deo proficiscitur, expetamus. Ut autem gloriam alij ab aliis desideremus, hoc verò naturæ repugnat. Deo enim soli, qui naturam celebrandus gloriæque afficiendus est, hoc congruit, ut gloria ab omnibus à se conditis rebus afficiatur. Nobis autem, ut nos Deo, tanquam opifici, ac mutuo alij aliis propter Creatoris legem submittamus. Hoc enim & erga Deum, & erga proximum benevolentia argumentum est. Diliges enim, inquit Scriptura, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. Et, Omnis, qui se exaltauerit, humiliabitur, & qui se humiliauerit, exaltabitur. Itaque qui mutua gloriæ cupiditate flagrant, infidelitatis argumentum edunt. Non enim, inquit Christus, in me credere potestis, qui gloriam abinuicem accipitis, & gloriam, quæ à solo Deo est, non queritis. Rursus, corporis voluptas, hoc est cibus, potus, ac reliqua, cum iuxta naturalem vsum etque Creatoris legem sumuntur, bona sunt. At cum contra quam Dei lex ferat, atque ad voluntatem nostram, & præter vsum naturalem vsurpantur, mala sunt. Verbi gratia: Cibus & potus, si hæcenus adhibeantur, ut viuamus, corpusque tueamur, bona sunt. Somnus item, mulierisque vsus, vniuersaque suum nosse, bonum est. At verò cibo & potu ad voluptates à ratione auersas uti, mulieribusque promiscuè, brutorum instar, misceri, malum. Quocirca propter inanem gloriam, & immoderatam cibum & potum, ac scortationes existit auaritia, quæ harum rerum administratum est, inuidiæ item & contentiones, & improbitates, & mendacium, & calumniæ, & rapinæ, & cades, & proximi odiu. Nam quia abundauit iniquitas, multorum charitas refrixit. Per multos autem hoc loco Christus eos intelligit, qui iniquitatem exercent. Ex naturalibus itaque oriuntur ea, quæ naturæ repugnant, diabolo nempe per hæc omnia impetum in nos faciente. Duo porrò nobis summa adiumenta suppetunt, nimirum ut & nobis ipsi vim inferamus (amoris enim erga Deum argumentum vis est) & preces adhibeamus. Siquidem per precationem humilitas declaratur. Nam dum imbecillitatem nostram agnoscimus, Dei opem ac potentiam imploramus. Quin hoc scire operapretium est, hanc quoque rationem esse, ut quis à peccatis liberetur, si de altero iudicium non ferat. A iudicando enim abstinere, humilitatis indicium est. Nihil autem est, quod Dei opem & auxilium æquè prouocet, ut humilitas. Vide enim, inquit ille, humilitatem meam, & eripe me (ab eo hoste scilicet, qui mihi infestus est) & à peccato meo, & ab insipientia mea. Ad adipiscendam insuper virtutem, cum probis versari conduxerit (Homo enim animal est suapte natura ad mitandum procliuè) atque tam oculis quam corde ab eorum vsu & cõsuetudine abstinere, à quibus ad vitium extimulamur. Hinc etenim sensilium rerum memoria in anima existit. Nobis autem mentem ab earum rerum, quæ sub sensum cadunt, memoria separare propenitur, ut ea leui pœna ad eum Solem, qui

*Mala non
voluntaria,
voluntaria
sequi solent.*

*Duplex
voluptas.*

*Matt. 22.
Luc. 14.*

Io. 5.

Matt. 24.

*Que adiu-
menta con-
tra vitium
homo ha-
beat.*

Psal. 24.

animo tantum perspicitur, subuolet, atque inaccessibile & incredibili quodam ip-
 sius fulgore collustratur. Mēs enim ex sensuum rerum memoria crassitiem con-
 trahit, & ad eas detorquetur: atque à pulchritudinis illius, quæ intellectu perci-
 pitur, consideratione ac fructu sese remouet. Nemo enim diabolus dominis serui-
 re potest. Denique nulla est ars, quam non consuetudine, & perseverantia ac vi
 mortales consequantur. Quæ cum ita sint, id curemus, ut per vim eam, quam cha-
 ritas parit, & orationem, quæ ex humilitate ortum habet, & sensuum rerum fu-
 gam, contuberniisque cum negligentibus & ignavis hominibus vitiationem, per
 hoc etiam quod à iudicio de aliis ferendo abstinemus, humilitatemque colamus,
 atque cum probis vitæ consuetudinem habeamus, salutem nostram operemur,
 illud cauentes, ne cogitationes, atque intestina nostra vitia occultemus. Quicquid
 enim occultatur, malum est: quod autem manifestatur, lumen est. Neque enim
 serpens in Sole gignit, sed in antris: nec semen super terram iacens, sed sub terra
 occultatum, crescit. Eodem modo peruersæ quoque cogitationes, cum in aper-
 tum minimè proferuntur, in interitum fruticant: bonæ autem in vitam æternam.
 Quam utinam nobis omnibus consequi detur per gratiam Domini nostri Iesu
 Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.

ANNOTATIVNCVLAE IN SVPERIOREM DISPVTAT.

I At falsum) In Græco est τὸ δὲ ψεύδος, μὴ ὄντος γινώσις: sed perspicuum est legē-
 dum esse τὸ μὴ ὄντος γινώσις. Alioqui stulta esset ea ratio, quæ sequitur. 2 Etenim H
 hac demum ratione) In Græco exemplari hæc verba Orthodoxo tribuuntur, cum tamen
 Manichæi sint. Quod autem sequitur, ἀλλ' ἐψεύσατο ἡ τῆς σαυτοῦ κορυφή, idē pro-
 fus esse arbitror, quod apud Daniele cap. 13. ἐψεύσατο εἰς τὴν σαυτοῦ κεφαλὴν.
 3 Quemadmodum enim immobile corpus) ἀκίνητον habet vtrumque exemplar Græ-
 cum. Mihi tamen videtur legendum potius esse ἀκίνητον. Loquitur enim de cælo, quod,
 ut semel à Deo motum accepit, nunquam deinceps moueri desinit. 4 velut murus in-
 teriectus) μὴ τοίχῳ est in vtroque Græco codice. μεσότητι tamen reponendum esse
 nemo est qui non videat. 5 nec bonus purè) καθαρώς lego, non καθαρός, & mox
 ποιηρὸς ὁ ποιηρὸς. Quod autem sequitur, ὁ γὰρ θεὸς πάντα ποιῶν τὰ ἐφ' ἡμῖν, πάντα
 τὰ κατὰ ἐφ' ἡμῖν ἐποίησεν, ut prorsus ab instituta oratione alienum, resecandum censeo. Quid
 enim hæc ratio momenti habet, ad explicandum cur ex cōmitione boni & mali hoc con-
 sequatur, ut iam nec bonus prorsus bonus, nec malus omni ex parte malus sit? 6 Et I
 quoniam modo contraria sunt?) Hic sanè, refragante licet vtroque codice Græco, tamen
 quoniam sensus hoc postulat, Manichæum loquentem induco. Cui statim respondet Or-
 thodoxus. 7 deorsum reliquit) κατὰ lego, non κατὰ. 8 per se torpidum est)
 ἀπεργαζόμενον habetur in Græco. Vis tamen argumenti postulat, ut ἀκίνητον legamus.
 9 Cuius porro rei) ἢ δὲ ἡ ὑπαρξίς lego, non, ut corruptè in vtroque codice Græco
 ἢ δὲ. 10 qui alterius suafu peccat) Hic quoque vtrumque exemplar Græcum habet
 ὁ ἐξ ὑποβολῆς ἀλλὰ ἀμαρτάνων. At quin legendum sit ὑποβολῆς, nemo est tam plū-
 beo iudicio, quin facillè animaduertat. 11 Quandoquidem iste malus futurus est)
 κακὸς hoc loco addendum est in Græco. 12 atque hæcenus boni participem esse)
 Gr. καὶ κατὰ μετέχῃν τὸ ἀγαθόν. Legendum tamen κατὰ τὸ μετέχῃν, vel κατὰ π.
 13 pœnam illam nil aliud esse) Permirum sanè mihi est, Damascenum (siquidem verus K
 huiusce disputationis author est) de supplicio, tam dæmonum, quàm impiorum hominū,
 ita sermonem habere, quasi pœnam duntaxat damni, ac non item sensus, in ipsis agnoscat,
 atque ignem illum vindicem tropicè solum accipiat. Huc enim spectant hæc verba, κόλα-
 σις οὐκ ἐστὶν ἕτερον ὄντιν ἐν μὴ πῦρ ἀπορίας τῆς ἐπιθυμίας. i. pœna illa nihil est aliud,
 quàm ignis frustrata cupiditatis. Sic enim vertendum est, non, ut quidam, vir alioqui do-
 ctissimus, ignis inordinata ac immoderata concupiscentiæ. Huc item illa, quæ mox se-
 quuntur, ἐπιθυμοῦντες οὐκ καὶ μὴ μετέχοντες τῆς ἐπιθυμίας, πῦρος δὲ καὶ τὸ ἐπι-
 θυμίας καταφλέγονται. Vbi ex his verbis, πῦρος δὲ καὶ, intelligi datur, Authorem voca-
 bulum ignis improprie accipere. Atque etiam infra de eadem re agens, hæc vnam damna-
 torum pœnam constituit, nempe θεὸς μὴ μετέχῃν. Sic enim loquitur: ἔστι δὲ ἡ μὴ μετοχὴ
 τῆς θεοῦ τρυφῆς, ἢ δὲ ἀμεθεξία (vitiōse enim legitur ἀνεξμεθεξία) αὐτῆς κόλασις. Quem-
 admodum paulò post pœnam diaboli hanc esse ait, τερθῆναι τὸ αἰδῆς τρυφῆς. Denique
 etiam aliquantò inferius de damnatis rursum loquens, his verbis vitur, αἱ ἀμαρτάνοι πο-
 θούσιν

A θουῖτες τὴν ἀμαρτίαν, ἢ μὴ ἔχοντες ὅς ἕλας τῆς ἀμαρτίας, ὡς ἰσχυρὸς καὶ σὺν ἁπλοῦς κατεσθίουμένοι κολάσονται. τί γὰρ ἢ κολάσις, εἰ μὴ τὸ ποθεῖν μὴ τερνισίς; Ex quibus verbis liquidò patet, hunc Authorem impiorum pœnam in animi tantum cruciatu ponere, non autem in corpore etiam dolore. Quod quidem mihi suspicionem affert, Damasceni hunc librum non esse. Nam ille & lib. 2. Orthod. fidei, cap. 4. apertissimè tradidit diabolo, atque iis qui ipsum sequuntur, paratum esse ignem nunquam extinguendum, sempiternumque cruciatum: & in fine ultimi capituli lib. 4. tum demones, tum impios & sceleratos homines, æterno igni traditum iri ait. Aut certè, si hunc Dialogum Damasceno afferere volumus, dicemus eum, quia locis proximè suprâ à me citatis pœnam sensus perpicuè constituisset, hinc damni pœnam duntaxat commemorandam duxisse. Alioqui enim impium hoc dogma, quod sensus pœnam damnatis eximit, cum innumera Scripturæ sacre testimonia perspicuè refutant, tum veterum omnium Patrum consentiens doctrina semper exploit ac reiecit. Quò detestabilior est eorum impietas, quos hac nostra, prodigiosorum errorum feracissima, proindeque miserrima, tempestate, idem non modò sentire, sed etiam, tum voce, tum scripto, profiteri non pudet. 14 Si immobile à principio) Græc. εἰ ἀκίνητον ἀρχῆς τὸ κεκόν, &c. Vbi tamen apparet legendum εἰ ἀρχῆς. 15 Idem porrò simul) In impresso codice Græca sic habent, ὅτι ἐστὶ τὸ αὐτὸ ἀγαθόν. At manuscriptor meliùs, ὅτι ἐστὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ ἀγαθόν, &c. Sequenti autè versu, ante hæc verba κατὰ τὸ αὐτὸ δυνάμει, legendum ἢ δὲ ἢ φθορῆς, vt sensus manifestè ostendit.

16 velut in abscondita quadam aula.) Gr. ὡς ἐπικεκρυμμέναι βασιλείαι. Quod tamen vocabulum mihi mendo minimè carere videtur. Atque haud scio an legendum potius sit, ὅτι κεκρυμμέναι βασιλείαι. Vult enim Author Manichæos materiæ suæ archontas quosdâ, hoc est principes, seu præfectos perinde tribuere, atque si de legitima quadam regni administratione ageretur. 17 Enimvero ἀγαθόν) In utroque exemplari Græca ad hunc modum habent, ἀγαθὸν λέγειται παρὰ τὸ ἀγαθὸν ἵεον πάντα πρὸς ἑαυτὸ. Quidam tamen ad eruditissimi Cardinalis Sireti codicem in margine, post ἵεον addendum putat ἢ. Cuius opinioni non inuitus subscribo. Quod autem mox sequitur ἢ φυσικῶς πάντα ἐφέλωι, nullo modo mihi immutandum videtur. Nam quod quidam vertit, Neque omnia naturaliter appetuntur, planè ab Authoris sententia est alienum. 18 O singularè Manichæorum absurditatem) Gr. ὡς ἀπὸ τῆς μαινιχῶν. Vbi tamen, nisi me porsus fallit iudiciù, ἀτόπων legendum est. Itaque hanc lectionem in interpretatione sequi minimè dubitavi.

19 vltro partem sui) Vox μέσος in utroque codice desideratur, necessariò tamen apponenda. 20 prænotio earum est, quæ certò futurae sunt) τῆς πάντων ἐσομένων habent Græci codices: πάντως tamen legi debere sensus ostendit.

D

DE NATURA COMPOSITA
CONTRA ACEPHALOS.

Acephalos, qui vltiore vocabulo Monophysita dictus sunt, à Severo ortum traxisse scribit Suidas. Ego tamen potius ad Eutichen, atque ipsum propugnatorem Dioscorum, ipsorum originem reuocarim. Hi porrò ob vnicam duntaxat præpositiunculam, In, quæ tamen maximi momenti erat, ab Ecclesia proscripti, atque à Chalcedonensis Concilij Patribus anathemate percussi sunt. Etenim cum orthodoxis quidem Christum ex duabus naturis dicebant: sed eundem cum illis in duabus naturis esse minimè concedebant. Adversus hos igitur hinc disputat Damascenus, ac sequenti etiam tractatu multa inserit, quæ ad opprimendum hunc errorem spectant.

EX DIVERSIS naturis natura vna tum denique efficitur, cum copulatis in vnum naturis aliud quiddam à naturis copulatis diuersum efficitur, atque id quod efficitur, neutrum horum propriè est, nec appellatur: verum aliud quiddâ. Verbi gratia, Ex quatuor elementis, hoc est ex igne, aère, aqua, terra, inter se coniunctis, ac temperatis, corpus conflatur. Corpusque id quod efficitur, nec ignis est, nec dicitur, nec aër, nec aqua, nec terra: verum ex his aliud quiddam ab his diuersum. Eodem modo ex equo etiam & asino gignitur mulus: qui tamen nec equus nec asinus est, nec dicitur, sed aliud quiddam ab his secretum. At verò Dominus noster Iesus Christus